

Sociometrijski status inojezičnog učenika u razrednom odjelu

Mužina, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:062880>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-10**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**SOCIOMETRIJSKI STATUS INOJEZIČNOG UČENIKA U
RAZREDNOM ODJELU**

Diplomski rad

Sara Mužina

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

SOCIOMETRIJSKI STATUS INOJEZIČNOG UČENIKA U RAZREDNOM ODJELU

Diplomski rad

Sara Mužina

Mentor: dr. sc. Ante Kolak, doc.

Zagreb, 2023.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Određenje inog jezika i inojezičnosti	4
2.1. <i>Ini jezik</i>	4
2.2. <i>Inojezičnost</i>	4
2.3. <i>Ini jezik i materinski jezik</i>	5
2.4. <i>Inojezični hrvatski i materinski hrvatski</i>	6
2.5. <i>Izravno i svjesno znanje jezika</i>	6
2.6. <i>Nejezični čimbenici ovladavanja jezikom</i>	7
3. Škola – važan čimbenik u razvoju djeteta	8
3.1. <i>Škola kao kuća radosti</i>	8
3.2. <i>Razredna zajednica – temelj socijalnog razvoja učenika</i>	10
4. Vršnjački odnosi – popularnost i prijateljstvo	12
4.1. <i>Teorijski model odnosa među vršnjacima</i>	12
4.2. <i>Popularnost</i>	13
4.3. <i>Prijateljstvo</i>	15
4.3.1. <i>Dimenzije prijateljskog odnosa</i>	16
4.3.2. <i>Funkcije prijateljstva</i>	18
5. Stereotipi i predrasude o inojezičnim učenicima	18
6. Sociometrija kao metoda utvrđivanja sociometrijskog statusa učenika	21
6.1. <i>Sociometrijski status učenika</i>	22
6.2. <i>Sociometrijski upitnik i sociometrijske tehnike</i>	22
6.3. <i>Sociogram</i>	23
7. EMPIRIJSKI DIO RADA	25
7.1. <i>Predmet i cilj istraživanja</i>	25
7.2. <i>Hipoteze istraživanja</i>	25
7.3. <i>Osnovne varijable</i>	26
7.4. <i>Način provođenja istraživanja</i>	26
7.5. <i>Uzorak</i>	27
7.6. <i>Postupci i instrumenti</i>	28
7.7. <i>Rezultati istraživanja</i>	29
7.7.1. <i>A razred</i>	30
7.7.2. <i>B razred</i>	35

7.7.3.	C razred	39
7.7.4.	D razred	41
7.7.5.	E razred	46
7.7.6.	F razred.....	49
7.7.7.	G razred	51
7.7.8.	Sociometrijski status inojezičnih učenika	53
7.7.9.	Prijateljstvo između inojezičnih učenika i ostalih učenika razrednog odjela	57
7.7.10.	Prijateljstvo među inojezičnim učenicima	58
7.8.	<i>Rasprava</i>	58
8.	Zaključak	61
9.	Literatura:	63

Sociometrijski status inojezičnog učenika u razrednom odjelu

Sažetak:

U ovom istraživanju predstavljaju se inojezični učenici – učenici čiji materinski jezik nije hrvatski, već neki drugi, koji su danas sve prisutniji u hrvatskim školama. Kako bi se objasnila inojezičnost u radu se objašnjavaju pojmovi poput inog i materinskog jezika, te se razlikuje hrvatski kao materinski i kao ini jezik. Predstavlja se izravno i svjesno znanje jezika kao dio procesa u kojem inojezični učenici postaju dvojezični govornici. Na ovladavanje jezikom utječu i nejezični čimbenici poput društvenih i afektivnih, a jedan od društvenih čimbenika je svakako i razredna zajednica. Osim što ima veliku ulogu u usvajanju jezika, važna je i za razvijanje osjećaja prihvaćenosti kod inojezičnih učenika. Ona predstavlja temelj socijalnog razvoja učenika gdje svaki učenik razvija odnose s drugim učenicima, pronalazi prijatelje, najbolje prijatelje te kroz te odnose radi na svom rastu i razvoju. Budući da inojezični učenik dolazi u već formiranu sredinu, pretpostavlja se da su tamo već formirani statusi i odnosi što može otežati sklapanje prijateljstva između inojezičnog učenika i ostalih učenika. U radu su predstavljena dva teorijska modela odnosa među vršnjacima – popularnost i prijateljstvo, te je istaknuto nekoliko dimenzija i funkcija prijateljstva. Cilj rada bio je provjeriti sociometrijski status inojezičnog učenika u razrednom odjelu, odnosno vidjeti je li prihvaćen ili odbačen te utvrditi dolazi li do razvijanja snažnih prijateljskih odnosa, kako s drugim učenicima iz razrednog odjela, tako i s drugim inojezičnim učenicima. Istraživanje je provedeno na uzorku od 160 učenika viših razreda osnovne škole, od kojih je 14 inojezičnih učenika. Za provjeravanje sociometrijskog statusa koristila se tehnika sociometrije, odnosno sociometrijski upitnik koji je ispunio svaki učenik iz razreda, dok se za potrebe analiziranja i obrade podataka koristio sociogram kreiran za svakog inojezičnog učenika. Prema rezultatima istraživanja, vidljivo je da čak 65% inojezičnih učenika u razredu doživljava odbacivanje, što ukazuje na potrebu za poboljšanjem njihove integracije i prihvaćanja.

Ključne riječi: inojezični učenici, razredni odjel, sociometrijski status, prijateljstvo

Sociometric status of non-native language speaking student in the class department

Abstract:

This study introduces non-native language speaking students - students whose native language is not Croatian but another language, who are becoming increasingly prevalent in Croatian schools today. To explain bilingualism, the study clarifies concepts such as the second language and the native language, distinguishing between Croatian as a native language and Croatian as a second language. It presents direct and conscious language knowledge as part of the process in which non-native language speaking students become bilingual speakers. Language acquisition is also influenced by non-linguistic factors such as social and affective factors, with the classroom community being one of the social factors. Besides playing a significant role in language acquisition, it is equally important for fostering a sense of acceptance among non-native language speaking students. It is viewed as the foundation of students' social development, where each student forms relationships with other students, finds friends, best friends, and through these relationships, works on their growth and development. Since non-native language speaking students enter an already established environment, it is assumed that statuses and friendships have already been formed, which can make it challenging for them to form friendships with other students. The study presents two theoretical models of peer relationships - popularity and friendship - and highlights several dimensions and functions of friendship. The aim of the study was to determine the sociometric status of non-native language speaking students within the classroom, i.e., to see whether they are accepted or rejected, and to determine whether strong friendships are developed, both with other students in the classroom and with other non-native language speaking students. The research was conducted on a sample of 160 upper-grade elementary school students, including 14 non-native language speaking students. To assess sociometric status, the study used sociometry techniques, specifically a sociometric questionnaire completed by each student in the class, while a sociogram was created for each non-native language speaking student for data analysis and processing purposes. According to the research results, it is evident that as many as 65% of non-native language speaking students in the classroom experience rejection, indicating the need to enhance their integration and acceptance.

Keywords: non-native language speaking students, classroom, sociometric status, friendship

1. Uvod

Slijedom okolnosti koje se događaju u svijetu u zadnjih nekoliko godina, posebice kroz prethodnu godinu (svjetska kriza na Bliskom istoku, ratovi u Siriji, Afganistanu i Ukrajini, potres u Turskoj i Siriji) u Hrvatskoj ima sve više inojezičnih učenika koji uče hrvatski jezik kao drugi jezik. Učenici koji uče hrvatski jezik kao drugi jezik, osobito oni koji nisu odrasli u Hrvatskoj, već u nekoj drugoj državi, moraju se suočiti s mnogim izazovima prilikom učenja hrvatskog jezika kao drugog jezika. Iz tog razloga, takvim učenicima je potrebna posebna i dodatna podrška u učenju koja uključuje dodatne sate hrvatskog jezika u vidu dopunske ili dodatne nastave, dodatne materijale za učenje (slikovnice, abecedarije, slikovne kartice, razlikovne rječnike), mogućnost rada s učenicima koji su govornici hrvatskog jezika, te samim time i veću angažiranost nastavnika.

Na prisutnost inojezičnog učenika u razrednom odjelu ne treba se gledati primarno kao na problem, što za učitelje, što za učenike, već kao na privilegiju i priliku važnu za stjecanje novih prijateljstva, upoznavanje nove kulture, pa samim time i poboljšanje školskog sustava. Inojezični učenici u razrednom odjelu predstavljaju bogatstvo koje bi svaki djelatnik i polaznik odgojno – obrazovne ustanove trebao prihvatiti s osmijehom na licu, ali i u kojem bi trebao vidjeti potencijal za rast i razvoj. Ne samo da inojezični učenici mogu naučiti mnogo toga od hrvatskih učenika, već i hrvatski učenici mogu naučiti mnogo toga od inojezičnih učenika. Ipak, svaki inojezični učenik potječe iz društva koje se razlikuje od društva u kojem mi živimo i odrastamo. Sa svojim dolaskom, inojezični učenici u naš svijet unose novu kulturu, jezik, vjeru, običaje koje bismo trebali prihvatiti i o kojima bismo trebali pokušati naučiti nešto više. Na taj način bismo mi, kao hrvatski učenici i nastavnici, nadogradili svoja znanja, proširili vidike i spoznaje, te postali otvoreniji za prihvaćanje drugih svjetonazora. S druge strane, inojezičnim učenicima bi se tako osigurao sigurniji boravak, pokazalo bi im se da nisu nepoželjni, već da se radujemo njihovom dolasku i prilici da upoznamo njih i njihov život, koji se u mnogočemu razlikuje od našeg. Osim toga, inojezični učenici bi bili samopouzdaniji, imali bi manje straha, ne bi im bilo neugodno prilikom učenja jezika čak i ako pogriješe, a što je najvažnije bili bi sretniji jer bi znali da borave u ugodnom i pozitivnom okruženju u kojem su objeručke prihvaćeni.

Izazova s kojima se danas susreću nastavnici u odgojno – obrazovnim ustanovama je mnogo, a jedan od njih je svakako i prisutnost inojezičnih učenika u razrednom odjelu. Imati učenika koji ne govori hrvatskim jezikom, a pohađa školsku ustanovu u kojoj se govori primarno hrvatski jezik, učiteljima može izazvati stres, iziskivati mnogo više vremena za pripremu, više strpljenja te ulaganja. Međutim, učitelji ne moraju brinuti samo o svom odnosu s inojezičnim učenicima, već i o odnosu koji ti učenici uspostavljaju s drugim učenicima iz razreda. Kako bi se inojezični učenik dobro prilagodio na novu sredinu i kako bi se osjećao dobrodošlo, od izuzetne je važnosti pripremiti ostale učenike na njegov dolazak. Ako su učenici pripremljeni i upoznati s kulturom inojezičnog učenika, lakše će uspostaviti pozitivan međuodnos koji je vrlo bitan za rast i razvoj svakog pojedinca unutar razrednog odjela. O prisutnosti inojezičnih učenika u hrvatskim školama nedostaje informacija, a samim time nedostaje i informacija o njihovoj prilagodbi, društvenom statusu te međuodnosima unutar razrednog odjela. Stoga se, u ovome radu, naglasak stavlja na socijalne odnose koje inojezični učenici uspostavljaju s drugim učenicima, odnosno koje drugi učenici uspostavljaju s inojezičnim učenicima, na važnost prijateljstva za rast i razvoj te na sociometrijski status inojezičnih učenika u razrednom odjelu. Ukoliko je učenik prihvaćen od strane vršnjaka i ima podršku od prijatelja, bit će samopouzdaniji, te će, između ostalog, postizati i bolje školske uspjehe.

Diplomski rad sastoji se od dva dijela: teorijskog i empirijskog. Kako bi se bolje upoznali s pojmom inojezičnosti, na samome početku rada, u teorijskom dijelu, analiziraju se pojmovi inojezičnost, ini i materinski jezik, objašnjava se razlika između materinskog hrvatskog i inog hrvatskog te nejezični čimbenici ovladavanja hrvatskim jezikom. Nakon toga se naglasak stavlja na školu kao na važan čimbenik za djetetov razvoj te na razrednu zajednicu koja predstavlja jedan od temelja socijalnog razvoja svakog učenika. Osim toga, opisuje se kako popularnost i prijateljstvo u razrednom odjelu utječu na pojedinca, na njegov razvoj i sam život, na koje sve predrasude inojezični učenici nailaze, koji su to stereotipi s kojima se moraju suočavati te sociometrija kao metoda utvrđivanja sociometrijskog statusa inojezičnog učenika unutar razrednog odjela.

U empirijskom dijelu rada predstavljeni su predmet i cilj istraživanja, hipoteze istraživanja i uzorak istraživanja. Zatim su detaljno opisani način provođenja istraživanja i postupci i instrumenti korišteni za vrijeme istraživanja, a prikupljeni podaci su obrađeni i analizirani. Empirijski dio rada završava raspravom u kojoj se utvrdilo kakav je sociometrijski status inojezičnih učenika u razrednom odjelu. Na kraju diplomskog rada slijedi zaključak.

2. Određenje inog jezika i inojezičnosti

2.1. *Ini jezik*

O tome što je zapravo ini jezik i kako je nastao govori autorica Jelaska koja je 2007. godine iskoristila pojam *ini jezik* kao nadređenicu za dva pojma: *strani jezik* i *drugi jezik*. Dakle, *ini jezik* obuhvaća sve jezike kojima pojedinac vlada, a koji mu nisu materinski i glavni jezik sporazumijevanja, ili jedan od glavnih ako se govori o višejezičnoj osobi koja ima više od jednog materinskog jezika.

Bošnjak (2022) u svom radu govori o *inom jeziku* kao o nadređenom pojmu koji ne obuhvaća samo *strani* i *drugi jezik*, već i *nasljedni*, *predački* te *srodni jezik*. *Strani jezik* podrazumijeva jezik koji se ne uči u okolini u kojoj živimo, već u školstvu ili na tečajevima. On se ne usvaja, već se uči prototipno, odnosno fokusirajući se na razumijevanje i komunikaciju. *Drugi jezik* je onaj jezik koji se usvaja nakon materinskog jezika u okolini u kojoj dijete odrasta, primjerice u obiteljima koje govore dva različita jezika. *Nasljedni jezik* se najčešće usvaja u kućanstvu, odnosno u obitelji kao materinski, dok je *predački jezik* naziv za jezik koje dijete ne usvaja već samo zna da postoji obiteljska veza s tim jezikom jer su ga govorili njegovi predci, ali ga nisu prenijeli na potomke. Posljednji, *srodni jezik* je naziv za jezik koji ima slične značajke kao materinski jezik i koji govornik može odmah djelomično razumjeti. (Bošnjak, 2022)

2.2. *Inojezičnost*

Autorica Jelaska (2007) u svome radu detaljno objašnjava zašto je važno koristiti naziv *inojezičnost*, koji razlikuje od naziva *izvornojezičnost*. Pojam *izvornojezičnost* odnosi se na usvajanje i ovladavanje prvim i materinskim jezikom kao izvornim, dok se *inojezičnost* odnosi na usvajanje i ovladavanje *inim jezikom*, odnosno drugim i stranim jezikom.

Ovladavanje *inim jezikom* obuhvaća slušanje, govorenje, pisanje i čitanje, dok usvajanje nekog jezika podrazumijeva usvajanje svih njegovih razina, uključujući „značenjsku (*semantičku*), rječničku (*leksičku*), izraznu (*fonološku*), i to u govorenju (*fonetika*) i pisanju (*grafetika*), obličnu (*morfološku*), rečeničnu (*sintaktičku*), uporabnu (*pragmatičku*) i društvenojezičnu (*sociolingvističku*), i to u osobnom životu, javnom, obrazovnom i poslovnom.“ (ZEROJ, 2007; prema Jelaska, 2012, 19).

Iz toga proizlazi da je inojezičnost, tj. inojezični učenik pojam koji se odnosi na osobu koja govori samo jedan jezik, što znači da nema vještina u razumijevanju, pisanju ili govoru drugog jezika, u ovom slučaju hrvatskog jezika. Inojezičnost može biti posljedica nekoliko čimbenika, uključujući kulturne, socijalne i obrazovne okolnosti, gdje osoba nije imala priliku ili potrebu naučiti drugi jezik. Kolak (2020) kao inojezične učenike u hrvatskim školama navodi učenike koji žive u Hrvatskoj i čiji je materinski jezik jedan od manjinskih jezika. Takvim učenicima je hrvatski drugi jezik i neki od njih ga govore slabije jer se kod kuće i u sredini u kojoj žive gotovo uvijek služe svojim materinskim jezikom. Nadalje, inojezični učenici u hrvatskim školama su i učenici koji su nedavno emigrirali u Hrvatsku, a hrvatski im je strani jezik koji moraju naučiti kako bi se lakše integrirali u društvo te učenici koji nisu rođeni u Hrvatskoj, ali su potomci ljudi koji donekle govore hrvatski jezik. Dakle, inojezični učenici u hrvatskim školama su učenici koji su državljani Republike Hrvatske i vraćaju se iz inozemstva, učenici koji su članovi obitelji državljana članica Europske unije, učenici pripadnici nacionalnih manjina te učenici čije obitelji imaju pravo na boravak ili prebivalište u Republici Hrvatskoj. (Kolak i sur., 2020)

2.3. *Ini jezik i materinski jezik*

Svako dijete po rođenju postaje članom određenog društva koje govori materinskim jezikom, a tijekom odrastanja ono usvaja taj materinski jezik kroz slušanje, čitanje i razgovor. Zahvaljujući urođenim sposobnostima koje svatko od nas ima te iskustvu, kako kod kuće, tako i u školi, djeca s vremenom nauče potpuno ovladavati materinskim jezikom. Međutim, ako djeca od rođenja žive u okruženju gdje se govore dva različita jezika koja istovremeno trebaju usvojiti, tada govorimo o djeci koja imaju dva materinska, odnosno međusobno *sumaterinska jezika*. Kod ovladavanja dvaju materinska jezika djeca mogu imati nekih poteškoća tijekom tog procesa, ali još više poteškoća mogu imati djeca čiji se materinski jezik razlikuje od materinskog jezika društva u kojem žive (npr. romska djeca koja u obitelji uče romski jezik, ali žive u društvu gdje se uči i govori hrvatski jezik). Osim što će ta djeca imati nekih poteškoća, postoji mogućnost da neće ovladati u potpunosti niti jednim jezikom, odnosno da će djelomično ovladati jednim i djelomično drugim jezikom.

Jelaska (2012) tvrdi da je glavna razlika u usvajanju materinskog i inog jezika uvjetovana dobi djeteta, budući da je „*dječji mozak plastičniji od mozga odraslih*“ (Jelaska, 2012, 20) i da ona imaju manje znanja o svijetu i jeziku koji ih okružuje nego odrasli. Osim toga, djeca koja uče ini odnosno drugi jezik već govore jedan jezik, odnosno materinski jezik koji im je prirodno usađen i koji koriste kao sredstvo stalne komunikacije.

2.4. *Inojezični hrvatski i materinski hrvatski*

Osim što razlikujemo ini i materinski jezik, valja naglasiti da razlikujemo i inojezični hrvatski te materinski hrvatski. Inojezični hrvatski je izraz koji se odnosi na hrvatski jezik kao drugi ili strani jezik odnosno jezik koji nije prvi i izvorni jezik osobe. Hrvatski jezik se poučava kao strani jezik, što znači da se nastava hrvatskog jezika prilagođava potrebama inojezičnih učenika, usredotočuje se na usvajanje gramatike i vokabulara, kako bi inojezični učenici mogli razumjeti i koristiti hrvatski jezik u svakodnevnom životu. S druge strane, materinski hrvatski je izvorni jezik kojim govori osoba koja je rođena u Hrvatskoj, odnosno jezik kojim se služi u svakodnevnom životu i on je dio njenog identiteta.

2.5. *Izravno i svjesno znanje jezika*

Jelaska (2012) razlikuje *izravno* i *svjesno znanje jezika*. Ukoliko osoba nakon završenog školovanja nastavi upotrebljavati materinski jezik (npr. hrvatski jezik) kao primarni jezik sporazumijevanja, tada se kaže da ta osoba ima *izravno znanje* hrvatskog jezika, odnosno ona zna raščlanjivati hrvatske gramatičke i leksičke jedinice pa zatim od njih stvarati nove rečenice, može obrađivati primljene podatke, pisati i čitati, međutim, to ne znači da ta osoba ujedno može i opisati koja pravila koristi kako bi preoblikovala neku rečenicu ili riječ (npr. kako bi raščlanila neku rečenicu ili kako bi provela glasovne promjene).

Kroz proces školovanja djecu se poučava gramatici i time se „*osvještava njihovo izravno znanje*“ (Jelaska, 2012, 22), što znači da s vremenom ona dobivaju i *svjesno znanje*, odnosno nauče oblikovati jezik i koristiti određena pravila koja zatim mogu primjenjivati u svakodnevnom govoru. Kod učenika koji uče hrvatski kao ini jezik, *svjesno znanje* je veće od *izravnog znanja*. Takvi učenici pokušavaju poboljšati i usvojiti *svjesno znanje*, odnosno uče pravila koja moraju koristiti u svakodnevnom

govoru kako bi se mogli sporazumijevati. Primjerice, prilikom slaganja neke rečenice potrebno je znati kada upotrijebiti koji padež kako bi ta rečenica imala smisla. S druge strane, učenici s izravnim znanjem jezika ne moraju razmišljati o tome koji padež upotrijebiti kako bi složili rečenicu, već im to dođe prirodno, budući da im je to urođeni (materinski) jezik. Dakle, zahvaljujući *svjesnom znanju* jezika, inojezični učenici mogu stvarati gramatički pravilne rečenice. Nedvojbeno je da će ponekad pogriješiti, ali kontinuiranim radom i svakodnevnim razgovorom i druženjem s obitelji i prijateljima, proces usvajanja jezika postajat će sve lakši. Kao rezultat toga, inojezični učenici će se lakše uklopiti u društvo, u razredni odjel, lakše će stjecati prijatelje te napredovati u društvu.

Međutim, rijetko koji inojezični učenik može biti uspješan u hrvatskome jeziku onako kako je uspješan u materinskom jeziku, kao što i rijetko koji hrvatski učenik može biti uspješan u engleskom jeziku kao što je u materinskom hrvatskom. Razlog tome je tzv. *okamenjivanje*, pojam koji je uvela Jelaska (2012) kako bi istaknula da učenici najviše nauče u ranom djetinjstvu, što znači da što su stariji to teže usvajaju drugi jezik i da ga često usvajaju samo do određene razine. Zbog toga dolazi do razine gdje su neki dijelovi jezika poput gramatičkog oblika, padeža ili značenja riječi *okamenjeni* i, unatoč usvojenim gramatičkim i leksičkim pravilima, oni se ne mogu promijeniti.

2.6. *Nejezični čimbenici ovladavanja jezikom*

Nejezični čimbenici ovladavanja jezikom uključuju različite faktore koji nisu direktno povezani s jezikom, ali imaju značajan utjecaj na proces usvajanja i ovladavanja jezikom. Tako, primjerice, dob može utjecati na ovladavanje jezikom jer je učenje jezika u mlađim godinama često lakše, učinkovitije i brže. Osim toga, bitan faktor je i izloženost jeziku. Ako je pojedinac bitno izložen upotrebi jezika i ako njegova svakodnevna situacija zahtijeva korištenje inog jezika, on će ga aktivnije koristiti te će prije ovladati njime. Nadalje, bitan faktor ovladavanja jezikom su i afektivni čimbenici, poput intrinzične i ekstrinzične motivacije, samopouzdanja, straha i sl. Novak Milić (2012) ističe strah od jezika kao jedan od bitnijih afektivnih čimbenika koji uključuje tri sastavnice: strah od komunikacije, strah od ocjenjivanja te negativne društvene procjene. Kada bi učenici svladali barem jednu od navedenih sastavnica,

primjerice strah od komunikacije, ostali strahovi bi se umanjili, a s vremenom i potpuno nestali. Osim toga, kao posljedica bi uslijedila i bolja prilagodba na novu razrednu sredinu. Međutim, najzastupljeniji od svih čimbenika su društveni čimbenici, odnosno okolina i društvo u kojem osoba živi. Osim što u nejezične čimbenike ovladavanja jezikom ubraja afektivne čimbenike i pojedinačna obilježja učenika, Cvikić (2012) naglašava da su društveni čimbenici možda i najbitniji od svih, a podrazumijevaju stavove koje inojezični učenik ima prema svom materinskom jeziku i kulturi, ali i prema inome jeziku i kulturi. Kako bi inojezični učenik postao dvojezičan govornik i usvojio inu kulturu nije dovoljno samo njegovo zalaganje, već zalaganje cijelog razrednog odjela. U razrednom odjelu mora se poticati multikulturalnost kako bi se razvilo međusobno poštovanje i uvažavanje. Osim toga, društveni čimbenici su izrazito bitni i iz razloga što učenici uče jezik kroz komunikaciju s drugima. Stoga je bitno da razredni odjel bude pozitivno i poticajno okruženje gdje će se inojezični učenici osjećati ugodno i prihvaćeno.

Jelaska i suradnici su 2012. godine proveli projekt pod nazivom *Strategije učenja i poučavanja hrvatskog jezika kao inoga jezika*, u sklopu kojega su ponudili i osvrte na nastavu, iskustva učitelja koja su nastala prije, tijekom i nakon održavanja projekta. Kako bi potkrijepila činjenicu da je razredni odjel bitan za usvajanje inog jezika, Cvikić (2012) je navela primjer jedne od nastavnica koja je sudjelovala u projektu. Naime, jedna od nastavnica je primijetila napredak kod inojezičnog učenika odmah nakon što se počeo igrati s prijateljima i komunicirati s njima kroz igru, a s vremenom se učenik počeo obraćati i njoj. Kako bi ga još više potaknula koristila je svaku priliku da ga uključi u razredni odjel i često ga pohvaljivala kako bi drugim učenicima dala do znanja da je on jednako vrijedan kao i oni i da isto tako zaslužuje poštovanje.

3. Škola – važan čimbenik u razvoju djeteta

3.1. Škola kao kuća radosti

Budući da djeca velik dio svog vremena provode u odgojno – obrazovnim ustanovama, važno je osigurati im poticajno i ugodno okruženje kako bi mogli što bolje rasti i razvijati se. Buljubašić-Kuzmanović (2015) u svom radu piše o školi kao o kući

radosti i naglašava da bi svaka škola trebala težiti tome da jednog dana postane kuća radosti.

Cilj takve škole je stvoriti pozitivno okruženje, kulturu i međuljudske odnose, ohrabrivati učenike, poticati ih na radost, suradnju i uspjeh te poticati njihov rast i razvoj. Škola kao kuća radosti promovira multikulturalnost i prihvaća sve različitosti (kulturne, rasne, socijalne), štoviše očekuje ih s veseljem jer se na taj način može znatno poboljšati školsko okruženje, upoznati učenike s drugima koji su različiti od njih te ih tako poticati na međusobno uvažavanje, poštovanje i prihvaćanje što je osobito bitno u školama u kojima postoje inojezični učenici. Osim navedenog, cilj joj je i razvijati akademske kompetencije učenika, prenositi pozitivne vrijednosti i pripremiti ih za aktivno sudjelovanje u društvu kao odgovorne građane. (Buljubašić-Kuzmanović, 2015)

Lewis, Schaps i Watson (prema Klarin, 2006) su poticajno školsko okruženje definirali kao *„mjesto u kojem se učitelji i učenici brinu jedan za drugoga, aktivno sudjeluju i doprinose u različitim aktivnostima, odlučuju, imaju osjećaj pripadanja, identificiraju se jedan s drugim i dijele iste ciljeve i vrijednosti.“* (Klarin, 2006, 101)

Svaki učenik bi se u školi trebao osjećati dobrodošao i kao član zajednice u kojoj može ostvariti svoj pun potencijal, a kada bi svaka škola uistinu bila kao kuća radosti nijedan inojezični učenik ne bi imao problema s uklapanjem ili razvojem, osjećao bi se prihvaćeno i sretno u svom okruženju, lakše bi napredovao i razvijao se znajući da ima potporu od svojih suučenika, nastavnika i ostalih djelatnika škole.

Međutim, ne teži svaka škola tome da postane škola kao kuća sreće, zbog čega često dolazi do odbacivanja, neprihvaćanja, omalovažavanja i zadirkivanja, pa čak i zlostavljanja onih učenika koji se razlikuju od većine. S takvim problemima se susreću i inojezični učenici, posebice s odbacivanjem i neprihvaćanjem, budući da se oni uključuju u već formiranu razrednu sredinu, a često ne znaju i ne razumiju jezik kojim govori ostatak učenika razrednog odjela. (Kolak i Markić, 2020) Prilagodba na već formiranu razrednu sredinu za inojezične učenike može predstavljati izuzetno stresno razdoblje budući da je to okruženje u kojem su već uspostavljeni prijateljski odnosi, a osim toga su i nepoznati učeniku koji ne govori materinski jezik. Inojezični učenici često promijene školsko okruženje nakon početka školske godine zbog čega proces

prilagodbe može biti zahtjevniji. Osim što ne znaju svoje suučenike i ne znaju kakvi su odnosi u razredu, inojezični učenici nailaze i na komunikacijske probleme uzrokovane njihovim nedovoljnim poznavanjem jezika. U istraživanju koje su proveli Kolak i suradnici (2020) inojezični učenici su naveli jezičnu barijeru kao najveći problem u sklapanju prijateljstva. Budući da jezične barijere često onemogućuju komunikaciju te sklapanje prijateljstava u razrednom odjelu, inojezični učenici mogu razviti i strah prema školi. (Kolak i sur., 2020)

3.2. *Razredna zajednica – temelj socijalnog razvoja učenika*

Razredni odjel nije razredna zajednica sam po sebi, ali kroz proces kohezije razredni odjel s vremenom postane razredna zajednica, utemeljena na međuovisnoj organizaciji formalnih i neformalnih pravila, oblika ponašanja pojedinaca i zajednice, dogovorenih vrijednosti, interesa i težnji. (Jurčić, Markić, 2011; prema Kolak i sur., 2020)

Razredna zajednica karakterizirana je osjećajem zajedništva i solidarnosti, a često se smatra temeljem socijalnog razvoja učenika jer ima ključnu ulogu u socijalnom razvoju učenika iz nekoliko razloga. Razredna zajednica pruža učenicima priliku da uspostavljaju redovitu interakciju s vršnjacima, što potiče razvoj socijalnih vještina, uči ih kako se nositi s različitostima među vršnjacima te kako uspostaviti i održavati međusobne odnose. Kroz interakciju s vršnjacima, učenici imaju priliku razviti prijateljstva i osjećaj pripadnosti. Razred postaje mjesto gdje se mogu povezati s vršnjacima, razgovarati o svojim interesima i problemima te pružati i primati emocionalnu podršku. Osim prijateljskih odnosa, u razrednoj zajednici se uspostavljaju i odnosi u kojem učenik pronalazi najboljeg prijatelja. Lebedina Manzoni (2016; prema Kolak i sur. 2020) naglašava kako je razred mjesto intenzivnih socijalnih kontakata i interakcije među učenicima, gdje učenici stječu iskustva, uče kako se ponašati u odnosu s drugima te spoznati namjere drugih ljudi. Nadalje, u razrednoj zajednici učenici često surađuju u paru ili u timu kroz koji zatim uče kako surađivati s drugima, dijeliti odgovornosti i doprinositi zajedničkim ciljevima. Budući da u timskom radu često dolazi do nesuglasica i konflikata, učenici uče i kako riješiti te konflikte, trude se razumjeti i druge perspektive te razvijaju komunikacijske vještine ključne ne samo za školski uspjeh, već i za uspješan socijalni razvoj u budućnosti. Buljubašić-Kuzmanović

(2012) također naglašava važnost zajednice kao temelja socijalnog razvoja. Djeca velik dio svog vremena, čak 7000 sati (Bošnjak, 1997; prema Kolak i Markić, 2020), provedu u školskom okruženju, a budući da je škola jedno od prvih i najbitnijih mjesta gdje djeca kreiraju, razvijaju i prakticiraju međuljudske odnose, njena je zadaća izgraditi školsku odnosno razrednu zajednicu u kojoj će svi članovi biti ravnopravni. Osim toga, razredni odjel je bitan dio djetetova života jer ispunjava kompenzacijsku, zaštitničku i socijalizacijsku ulogu. (Kiper i Mische, 2008; prema Kolak i Markić, 2020)

Osim izgradnje pozitivne razredne zajednice, važnost se pridaje i načinu na koji učenici međusobno komuniciraju, odnosno interakcijskom djelovanju. Ako se u školi razvije pozitivan interakcijski stil, učenici će sklapati pozitivne odnose, surađivat će, dijeliti i razviti empatiju. S druge strane, negativan interakcijski stil koji uključuje neprijateljstvo i natjecanje rezultirat će natjecateljskim ponašanjem kod učenika te smanjenom sposobnošću suosjećanja i razumijevanja tuđih osjećaja. Buljubašić-Kuzmanović (2012) zaključuje kako bi život u svakoj zajednici trebao nalikovati životu u obitelji, a da bi razredna zajednica bila slična obitelji, ključno je razvijati pozitivan interakcijski stil.

Potrebno je stvoriti prostor i okruženje u kojem će djeca moći stvarati međuodnose koji će im pomoći pri osiguravanju intenzivne privrženosti i sudjelovanju u složenijim aktivnostima s ostalim učenicima. (Katz i McClellan, 1999; prema Buljubašić-Kuzmanović, 2012) Upravo o tim utjecajima iz okruženja, ovisi ponašanje djeteta. U pozitivnom okruženju ono će manifestirati poželjna i korisna ponašanja, kao što su odličan uspjeh, motiviranost, izvršavanje zadataka na vrijeme, trud, solidarnost, dok će u negativnom okruženju ono manifestirati štetna i nepoželjna ponašanja kao što su agresija, nasilje, konflikti, bježanje s nastave, zanemarivanje obveza i sl. Buljubašić-Kuzmanović (2012) naglašava da je svako ponašanje djeteta rezultat biološkog nasljeđa, iskustva i da je svako ponašanje naučeno. Upravo zbog toga je moguće mijenjati loša ponašanja, poticati ona dobra i usmjeravati dijete u poželjnom smjeru. Poticanje dobrih i pozitivnih međuljudskih odnosa i sklapanje prijateljstva ima pozitivne utjecaje na afektivno, psihomotoričko i kognitivno područje razvoja djece.

Da je razredna zajednica temelj socijalnog razvoja djeteta tvrde i Kolak i Markić (2020) ističući da dijete, u razdoblju srednjeg djetinjstva, počinje graditi sliku o sebi,

razvijati samopoštovanje, učiti složenije oblike ponašanja, raditi na interakciji s vršnjacima, prosocijalnom ponašanju, moralnom rasuđivanju, propitkivanju te usvajanju nekih novih obrazaca ponašanja.

4. Vršnjački odnosi – popularnost i prijateljstvo

4.1. Teorijski model odnosa među vršnjacima

U proučavanju vršnjačkih odnosa veliku ulogu su imali Bukowski i Hoze koji su 1989. godine predstavili teorijski model vršnjačkih odnosa, a nakon toga i proveli niz istraživanja kako bi ga potvrdili. Navedeni model se zasniva na razlici između dvije razine vršnjačkih odnosa – popularnosti i prijateljstva. Prva dimenzija, popularnost učenika u razrednom odjelu, se odnosi na grupne odnose među vršnjacima, dok se prijateljstvo odnosi na dijade koje se stvaraju između dvije osobe. U interakciji s vršnjacima dijete stječe dva iskustva. Prvo iskustvo, vezano za popularnost, karakterizira jednosmjernan odnos u kojem dijete biva prihvaćeno i poželjno od strane vršnjaka. Kroz taj odnos kod djeteta se zadovoljava potreba za pripadanjem nekoj skupini te se potiče osjećaj uključenosti u grupne aktivnosti. Drugo iskustvo, vezano za prijateljstvo, karakterizira specifičan, trajan i dvosmjernan odnosno uzajaman odnos i kroz to iskustvo dijete zadovoljava svoje potrebe za intimnošću, bliskošću, afektivnosti i društvenosti. (Klarin, 2006)

Za prilagodbu društvu i što bolji razvoj djeteta, Sullivan (prema Klarin, 2006) smatra da je potrebno zadovoljiti obje dimenzije. Važno je biti i prihvaćen od strane vršnjaka i sklopiti kvalitetno prijateljstvo kako bi se dijete moglo formirati u zdravu i zrelu osobu. Kao rezultat prihvaćenosti, kod djeteta se razvija zdrav stav prema natjecanju, konformizmu i postignućima. Prijateljstvo, s druge strane, utječe na pojavu empatije, na sliku koje dijete gradi o sebi, na očekivanja koja ima te na emocionalnu usamljenost.

Budući da se potreba za prihvaćanjem javlja prva, Sullivan (prema Klarin, 2006) smatra da prijateljski odnos ovisi o grupnim odnosima koje je dijete uspostavilo prije potrebe za prijateljstvom, dok nekolicina drugih autora (Bukowski i Hoza, 1989; Klarin, 2000; Parker i Asher, 1993; prema Klarin, 2006) smatra da je odnos ove dvije dimenzije nezavisan ili samo djelomično povezan. Ukoliko dijete ima dobre grupne odnose, ne mora nužno značiti da će imati dobar prijateljski odnos. Isto tako, ukoliko dijete nije

prihvaćeno u grupi, odnosno nema dobre grupne odnose, ne mora nužno značiti da neće imati prijatelja i da neće moći uspostaviti dvosmjerni i uzajaman odnos.

Iako prijateljstvo i popularnost predstavljaju dva različita socijalna iskustva, zajednička karakteristika im je emocija sviđanja, potrebna i za stjecanje statusa u grupi i za sklapanje prijateljstva. Dijete koje ima bolji status popularnosti, imat će i bolje mogućnosti za sklapanje prijateljstva s vršnjacima, za razliku od djeteta s lošijim statusom popularnosti koji nema toliku mogućnost odabira prijatelja među vršnjacima. Prema tome, status popularnosti i sklapanje prijateljstva uvelike olakšavaju razvoj i prilagodbu pojedinca ostalim vršnjacima razrednog odjela.

4.2. Popularnost

Status popularnosti određen je jednostranim odnosom, tj. odnosom grupe prema djetetu, a u tom odnosu razlikujemo prihvaćanje učenika i odbijanje učenika. Prihvaćanje učenika je određeno stupnjem sviđanja i atraktivnosti, dok je odbijanje određeno stupnjem nesimpatije i nesviđanja. (Klarin, 2006) S obzirom na stupanj odbijanja odnosno biranja učenika od strane vršnjaka, Newcomb i Bukowski (1983) su, ovisno o broju pozitivnih i negativnih nominacija, podijelili učenike u četiri podskupine: odbačeni, izolirani, kontroverzni i učenik „zvijezda“.

Navedene podskupine učenika mogu se objediniti u dvije skupine pa tako kontroverzni učenici i učenici „zvijezde“ pripadaju kategoriji popularnih učenika, dok odbačeni i zanemareni/izolirani učenici pripadaju kategoriji nepopularnih učenika. Na popularnost učenika u razrednom odjelu utječu mnogi čimbenici poput redoslijeda rođenja djeteta u obitelji (prvorođena djeca su često popularnija od drugorođenih), tjelesne privlačnosti (fizički atraktivna djeca su popularnija), socijalnog statusa (bogatiji učenici su popularniji), školskog uspjeha (učenici koji su uspješniji u sportu i na natjecanjima su uspješniji u školi). (Kolpak, 2010) Već 1944. godine su istraživači Cooper i Young (prema Krnjajić, 1981) proveli istraživanje kako bi doznali koje su to karakteristike u velikoj mjeri povezane s popularnošću učenika, a koje su ujedno i prediktori pozitivne socijalne prilagođenosti. Rezultati su pokazali da su popularni učenici ekstrovertniji, da imaju veći osjećaj samovrijednosti i pripadnosti, da imaju ljepše crte lica, bolje odnose kako sa nastavnicima, tako i sa učenicima, te da bolje prihvaćaju društvene standarde. Budući da je ljepota lica jedna od karakteristika

popularnih učenika, ona predstavlja prvi faktor, tj. prvi korak pri uspostavljanju interpersonalnih odnosa. Ukoliko se jednom učeniku neki drugi učenik sviđa na prvi pogled, veća je mogućnost da će između to dvoje učenika doći do uspostavljanja nekog odnosa. (Krnjajić, 1981) Simmel i sur. (2010) tvrde da će, učenici koji su popularniji i omiljeniji u društvu, vjerojatnije biti oni u koje će se ostali zaljubljujati što bi značilo da popularnost ne utječe samo na sklapanje dječjih prijateljstava, već i na pojavu dječje zaljubljenosti. Iz navedenog, proizlazi da je popularnost usko vezana za prijateljstvo jer niti jedno ne postoji ako tome ne prethodi faktor sviđanja. „*Sviđanje kao emocija privlačnosti pretpostavka je i za status u grupi i za odnos s najboljim prijateljem.*“ (Klarin, 2006, 76) Iznimno je važno da svaki učenik pronađe najboljeg prijatelja, budući da se učenici koji nemaju najboljeg prijatelja, unatoč tome što imaju mnoge druge i što su popularni u grupi, osjećaju usamljenije u odnosu na one koji imaju najboljeg prijatelja. (Kolak i Markić, 2020)

Nadalje, učenici koji su popularni su ujedno i „*učenici koji potiču interakciju s drugim učenicima, lako održavaju interakciju i uspješno rješavaju sukobe.*“ (Kolak, 2010, 247) Češće su izabrani za prijatelje jer ih odlikuju osobine koje učenici priželjkuju kod prijatelja: spremni su pomoći drugoj djeci u različitim aktivnostima, međusobno dijele iskustva, fleksibilni su, imaju veći smisao za humor, radije sudjeluju u prosocijalnim interakcijama i druže se u većim skupinama. Sukladno tome, iskazuju prosocijalne i odgovorne forme ponašanja, motivirani su te postižu izvrstan školski uspjeh, dok nepopularni učenici postižu slabiji školski uspjeh i manje su motivirani za rad. (Kolak, 2010)

Za razliku od popularnih i prihvaćenih učenika, odbačeni učenici su često hiperaktivni, agresivni, ljuti, pokazuju delikventno ponašanje, imaju loš školski uspjeh i prije odustaju od školovanja. Prema Cooper i Young (prema Krnjajić, 1981) odbačeni učenici imaju više osobnih problema, kao što su problemi u obitelji koji se zatim odražavaju i na školu, bilo s učenicima, bilo sa zadaćom i znanjem, problema vezanih za školske aktivnosti i usvajanje nekih vještina. Osim toga, odbačeni učenici su često nezadovoljni sobom i svojim socijalnim statusom u grupi.

Zanemareni, odnosno izolirani učenici, s druge strane, ne odustaju ranije od školovanja kao odbačeni učenici, nisu skloni kriminalu poput odbačenih učenika, ali su

često sramežljivi i osamljeni jer su rijetko birani za prijatelje. Ukoliko se uz zanemarenost pojavi i osjećaj usamljenosti, postoji mogućnost da postanu emocionalno ravnodušni, pa čak i da padnu u stanje depresije. Nepopularni učenici pokazuju nepoštenje, izazivaju druge na sukob, kreću se u manjim skupinama i najčešće se druže s mlađima od sebe koji su, kao i oni, nepopularni u svojoj zajednici. Osim toga, Hartup (1996; prema Klarin, 2006) tvrdi da ako neki učenik nije prihvaćen od strane vršnjaka, tada njegovo odbijanje predstavlja rizičan faktor za njegov razvoj, dok oni učenici koji su prihvaćeni imaju veće šanse za dobar rast i razvoj.

4.3. *Prijateljstvo*

Prijateljstvo je druga, ali ništa manje važna dimenzija modela vršnjačkih odnosa, a s obzirom na dob učenika, interes za sklapanje prijateljstva se pojavljuje nakon potrebe za popularnošću. Mnogi autori opisuju prijateljstvo na različite načine, pa tako Klarin (2000) kaže da je prijateljstvo uzajaman odnos privlačenja između dvoje pojedinaca istog spola recipročne interakcije koja im omogućuje zadovoljenje potrebe za druženjem, intimnošću i prisnošću. Hartup (1984) i Parker i sur. (1995) prijateljstvo definiraju kao uzajaman odnos između dvije osobe koji mora biti prepoznat kao takav od oba partnera, dok ga Ladd, Kochenderfer i Coleman opisuju kao „*dobrovoljan odnos u dijadi*.“ (Klarin, 2006, 63) Ono što je zajedničko svim definicijama i oko čega se slažu svi autori jest da je prijateljstvo uzajaman dijadni odnos kroz koji učenik nastoji zadovoljiti potrebe koje ne može zadovoljiti kroz odnos s odraslim osobama. Dakle, odnos s prijateljem se razlikuje od svih ostalih odnosa koje učenik uspostavlja s vršnjacima, roditeljima ili nastavnicima.

„Najčešće dobiti koje donosi prijateljstvo su emocionalna sigurnost, pozitivna slika o sebi, socijalna kompetencija, zadovoljenje potrebe za intimnošću, usvajanje prosocijalnog ponašanja i zadovoljstvo.“ (Simel i sur., 2010, 94) Prijateljstvo je uvelike karakterizirano užitkom i srećom koju djeca osjećaju u vremenu koje provode zajedno u nekoj zajedničkoj aktivnosti. Dok se druži s prijateljem učenik pokazuje sreću, ali često i izbjegava obveze kako bi što više vremena moglo provesti s osobom koja mu pruža potporu, savjetuje ga, kojoj može povjeriti svoje tajne i s kojom može biti iskren. Osim toga, Klarin (2006) tvrdi da u takvom odnosu osobe zavise jedna od druge te osjećaju obvezu za uzajamno pomaganje kada je to potrebno. Jednako tvrdi i Hartup (1996)

naglašavajući da osobe koje su prijatelji i one koje to nisu imaju različita očekivanja jedni od drugih, posebno u pogledu pomoći i podrške, te da su prijatelji spremniji tražiti načine na koje mogu riješiti nesuglasice od osoba koje nisu prijatelji. Vranjican i sur. (2019) ističu da kroz prijateljstvo djeca uče i o posljedicama svog ponašanja, o društvenim pravilima i o tome na koji način međuljudski odnosi funkcioniraju, kako u školi kao zajednici, tako i izvan škole.

Prijateljska interakcija zasniva se na zajedničkim interesima i uzajamnoj privlačnosti, te se razlikuje od bilo koje druge interakcije koju učenik ostvaruje s odraslima. Odnos koji dijete uspostavi s roditeljima se s vremenom mijenja i poprima neki novi oblik, kao što ga poprimaju i vršnjački odnosi. U prijateljskoj interakciji se dijete osjeća sigurnije i spremnije na razgovor, posebice ako je riječ o temama o kojima ne može razgovarati s roditeljima ili nekom drugom odraslom osobom zbog straha od osuđivanja ili kažnjavanja. Međutim, u svakom prijateljstvu ponekad dolazi i do sukoba. Iako su u takvom bliskom odnosu oni više prijateljske prirode, postoje trenutci kada se pojave i ozbiljnije konfliktne situacije koje su vrlo bitne za izgradnju i očuvanje prijateljstva, ali i za izgradnju i rast svake osobe pojedinačno. Kroz takav odnos učenik uči kako postupati u konfliktnim situacijama te kako razriješiti situacije kada dođe do svađa, nepoštovanja, sukobljavanja različitih mišljenja i stavova. (Vranjican i sur., 2019)

4.3.1. Dimenzije prijateljskog odnosa

Prijateljski odnos može se analizirati kroz nekoliko dimenzija koje obuhvaćaju različite aspekte te veze, primjerice zajednički interesi, podrška, dijeljenje interesa, privrženost, komunikacija, međusobno povjerenje. Navedene stavke čine temelj prijateljstva, pridonose njegovoj kvaliteti i zahvaljujući njima prijateljstva mogu potrajati. Međutim, kod prijateljskog odnosa Bukowski i Hoza (1989) razlikuju tri dimenzije tog odnosa: uzajamnost, broj uzajamnih prijatelja i kvalitetu prijateljstva.

Budući da se prijateljstvo definira kao uzajaman odnos, ključno je zadovoljiti kriterij uzajamnosti, odnosno važno je da je procjena sviđanja kod učenika dvosmjerna što znači da jedan učenik odabire drugog i obrnuto. Ipak, uzajamnost može imati svoje izazove, primjerice, razlike u stupnju sviđanja. Čak i kad se dvoje učenika međusobno

odabere, to ne znači nužno da je i njihov stupanj biranja jednak. Zbog toga prijateljstvo može varirati u svojoj recipročnosti, odnosno može biti snažnije ili slabije.

Klarin (2006) naglašava da postoje i prijateljstva u kojem jedan učenik može ulagati više od drugog, pa samim time i ne dobivati jednako zauzvrat što dovodi do nezadovoljstva, tuge, sramežljivosti i oslabljenih socijalnih vještina. S druge strane, učenici koji procijene da je davanje i ulaganje u prijateljstvu recipročno, su sretniji, postižu bolji školski uspjeh te imaju bolje socijalne vještine. Iduća dimenzija prijateljskog odnosa, broj uzajamno odabranih prijatelja, ima važnost samo ako postoji reciprocitet u odnosu. Ako učenik ima više od jednog uzajamnog prijatelja, to obično dovodi do veće percepcije socijalne podrške, poboljšava njihov sociometrijski status i može rezultirati boljim akademskim uspjehom. Posljednja dimenzija, kvaliteta odnosa u dijadi, naglašava bliskost i sigurnost koju prijateljstvo pruža, te je posebno značajna za učenikovu prilagodbu. (Klarin, 2006) Neki od kriterija za procjenu kvalitete prijateljstva mogu biti i „*duljina trajanja prijateljstva (kratkotrajna, dugotrajna) ili vrsta prijateljstva (najbolji prijatelj, prijatelj, poznanik)*“ (Kolak i sur., 2021, 786) Za razliku od mlađih učenika koji ističu igru kao bitnu karakteristiku prijateljstva, adolescenti tvrde da im je bitna intimnost, odanost, povjerenje, potpora i bliskost jer postaju emocionalno zrelije osobe. (Klarin, 2006)

Nadalje, Kolak i sur. (2021) ističu još nekoliko dimenzija prijateljstva koje uključuju intimitet, slobodno vrijeme, isticanje vrijednosti osobe i zaštitu. Intimitet u prijateljstvu podrazumijeva iskreno dijeljenje osjećaja i misli kroz proces samootvaranja, a osim samootvaranja bitno je i povjerenje te vjera da nas druga strana neće izdati. Slobodno vrijeme odnosi se na vrijeme koje mladi provode s prijateljima u zajedničkim aktivnostima u kojima mogu biti svoji i izražavati svoj pravi identitet. Nadalje, za kvalitetu prijateljstva je bitno isticati vrijednosti osobe jer se pretpostavlja da „*kvalitetno prijateljstvo podrazumijeva mogućnost, želju i potrebu isticanja vrijednosti i važnosti odabranog prijatelja.*“ (Kolak i sur., 2021) Dakle, ukoliko je nekome učeniku njegov prijatelj važan, bitno je isticati njegovu važnost jer na taj način ne samo da se povećava njegovo samopouzdanje, već se i produbljuje i osnažuje prijateljstvo. Posljednja dimenzija, zaštita, odnosi se na podršku koju prijatelji pružaju

jedni drugima, na brigu koju pokazuju i obranu koju pružaju u situacijama kada je to potrebno.

4.3.2. Funkcije prijateljstva

Osim dimenzija prijateljstva, Klarin (2006) ističe i nekoliko funkcija prijateljstva. Budući da u srednjem djetinjstvu i adolescenciji učenici provedu najviše vremena s prijateljima prva funkcija prijateljstva odnosi se upravo na vrijeme provedeno u druženju s prijateljima. Prijatelji često pružaju priliku za zabavu, opuštanje i smijeh te čine život bogatijim. Stimulacijom, kao drugom funkcijom, jedni druge potiču, dijele informacije, tajne i međusobno se zabavljaju. Međusobno se štite, pomažu si i surađuju što odgovara trećoj funkciji, fizičkoj potpori. Osim fizičke, na popisu funkcija prijateljstva nalazi se i potpora samopoštovanju, što znači da prijateljstvo učeniku pruža potporu da uči o sebi, da otkrije tko je, da ostvari svoje ciljeve i ambicije. Prijatelji predstavljaju podršku u osobnom, ali i u profesionalnom napretku, primjerice u školi objašnjavajući neki zadatak koji jedan učenik ne razumije, a drugi razumije. Na taj način se prijateljstvo produbljuje, te se pokazuje poštovanje i briga za drugoga. Socijalna komparacija, kao peta funkcija, odnosi se na usporedbu s drugim učenicima kroz koju učenik dobiva na znanje koji je njegov položaj i uloga u skupini, dok se posljednja funkcija, intimnost, odnosi na emocionalnost koja je učeniku potrebna posebice za vrijeme adolescencije kada pronalazi svoj put za budućnost. (Klarin, 2006)

5. Stereotipi i predrasude o inojezičnim učenicima

Društvo može imati značajan utjecaj na inojezične učenike, u smislu njihove percepcije i prihvatanja drugih kultura, kao i u njihovom učenju i upotrebi jezika. Primjerice, društvo može stvarati prepreke za inojezične učenike, kao što su predrasude i diskriminacija. Ovakve prepreke mogu znatno otežati integraciju inojezičnih učenika u društvo i sustav i usporiti njihov napredak u učenju jezika.

Već 1998. godine su istraživači i psiholozi Dornyei i Csizer proveli istraživanje kako bi provjerili koje motivacijske strategije utječu na učenje kod inojezičnih učenika. Kao rezultat su se, u prvih deset strategija za poticanje motivacije kod inojezičnih učenika, našle i stavke da su inojezični učenici motiviraniji za učenje novog jezika ako se u razrednom odjelu stvori pozitivno i poticajno ozračje, zatim da su inojezični učenici motiviraniji ako se razvije dobar odnos s drugim učenicima i ako se ostale učenike u

razrednom odjelu unaprijed upozna s kulturom inog jezika. (Dorney i Csizer, 1998; prema Salak i Ordulj, 2020)

Kao što se svaka druga osoba susreće s novom kulturom kada stigne u novu državu, tako se i inojezični učenici susreću s hrvatskom kulturom i s hrvatskim jezikom. Međutim, inojezični učenici osjećaju veći pritisak budući da su oni ti koji se moraju prilagoditi, moraju usvojiti novi jezik i shvatiti kako komunicirati s ljudima. Ponekad inojezični učenici razvijaju stereotipe i predrasude o zemlji u koju dolaze, čak i prije dolaska, što može otežati prilagodbu na novo okruženje. Slično tome, i hrvatski učenici mogu imati predrasude prema inojezičnim učenicima temeljem njihovog porijekla ili uvjerenja. Novak Milić (2012) ističe da se može dogoditi da će hrvatski učenici bolje prihvatiti učenike iz američke, francuske, britanske ili njemačke kulture, budući da imaju pozitivne stavove prema tim narodima i njihovim kulturama. S druge strane, inojezične učenike iz romske, afganistanske ili albanske kulture može se dočekati s određenim predrasudama, zbog negativnih stavova koji postoje prema njima. Kao rezultat toga, očekuje se da će učenici koji pripadaju zapadnim kulturama biti brže prihvaćeni i lakše će sklapati prijateljstva u početku, dok će inojezični učenici s drugačijim kulturnim pozadinama možda naići na veće izazove i predrasude u prvotnom susretu s vršnjacima.

Iz tog razloga je bitno da nastavnici, čak i prije dolaska inojezičnog učenika u razred, upoznaju svoje učenike s drugim jezicima i kulturama te da promiču multikulturalnost i poštovanje. Na taj način društvo može imati pozitivan utjecaj na inojezične učenike, budući da promovira multikulturalnost i toleranciju prema različitim kulturama i jezicima. Osim toga, kako bi nastavnik i učenici bolje razumjeli i prihvatili inojezičnog učenika u razrednom odjelu bitno je da se svi potrudu upoznati i inojezičnog učenika s hrvatskom kulturom. Također, ako postoji podrška za učenje stranih jezika, inojezični učenici će se osjećati dobrodošlo i motivirano za učenje i korištenje novog jezika.

U svom istraživanju, Kolak i suradnici (2020) su htjeli dobiti uvid u razmišljanja i preporuke učenika o tome kako mogu olakšati prilagodbu budućim inojezičnim učenicima na novi razred. Prikupljeni odgovori odnosili su se većinom na verbalne znakove dobrodošlice, pružanje pomoći u učenju, izražavanje brige te prilagođavanje

nastave, testova, količine sadržaja i postavljenih zadataka. (Kolák i sur., 2020) Dakle, društvo može biti ključni čimbenik koji će utjecati na prilagodbu i uspjeh inojezičnih učenika, zbog čega bi trebalo poraditi na promicanju multikulturalnosti i podrške za učenje jezika kako bi se stvorilo okruženje u kojem svi učenici mogu prosperirati.

Nadalje, čitajući različite portale i komentare, može se naići na brojne predrasude i stereotipe koje ljudi stvaraju o inojezičnim učenicima i koje mogu biti vrlo štetne i otežavajuće za njihovo uključivanje u društvo.

Jedna od najčešćih predrasuda koja se može čuti o inojezičnim učenicima jest da su takvi učenici manje inteligentni. Ova predrasuda temelji se na mišljenju da su ljudi koji ne govore jezik države u koju dođu živjeti manje sposobni, što nikako nije točno. Mnogi razmišljaju na taj način jer zaboravljaju da učenje novog jezika zahtijeva mnogo rada, truda i vremena. Osim toga, osobe koje govore više jezika, inteligentnije su od onih koji govore samo jedan jezik jer je učenje dug, složen i naporan proces za koji je potrebno mnogo vremena. Slična ovoj je i predrasuda koju ističe Novak Milić (2012), a to je da su inojezični učenici lijeni i nesposobni jer ponekad predugo vremena provedu izolirani od društva, i osjećaju se kao da se ne mogu nikako uklopiti.

Nadalje, pretpostavlja se da su inojezični učenici nezainteresirani za učenje. Inojezični učenici ponekad ne žele sudjelovati na nastavi, ne žele komunicirati, međutim, to ne znači da su lijeni, nesposobni ili nezainteresirani, već im je samo potrebno više vremena da se prilagode ili da se riješe straha koji često zna biti prisutan kada učenik dođe u novu sredinu, odnosno u novi razredni odjel. Strah, kao jedan od afektivnih čimbenika, negativno utječe na ovladavanje jezikom, a povezuje se s poteškoćama u razumijevanju govornog jezika, teškoćama u učenju vokabulara, smanjenom produkcijom riječi, lošijim rezultatima na ispitima i lošijim ocjenama iz jezika. Međutim, Kolák i sur. (2020) tvrde da se taj strah od jezika može smanjiti ako učenik razgovara s prijateljima ili ako je bolje socijaliziran. Upravo iz tog razloga je važno da nastavnici u razrednom odjelu stvore poticajno i pozitivno okruženje koje će spriječiti pojavu navedenog straha, te poticati na međusobno komuniciranje.

Navedene predrasude mogu imati velik i loš utjecaj na inojezične učenike zbog čega je važno i poželjno poraditi na njihovom razbijanju i na stvaranju pozitivne radne

atmosfera. Pozitivno okruženje je vrlo značajno za uključivanje inojezičnih učenika u društvo, kao i za povećanje njihove motivacije i želje, ne samo za učenjem hrvatskog jezika, već i za ostankom u ovoj državi.

6. Sociometrija kao metoda utvrđivanja sociometrijskog statusa učenika

Sociometrija je istraživačka metoda utvrđivanja međuodnosa koja se ne koristi samo u odgojno – obrazovnim institucijama poput škola, vrtića i sl., već i u mnogim drugim djelatnostima gdje postoji kolektiv ljudi i gdje se žele proučiti odnosi uspostavljeni među članovima neke formalne ili neformalne skupine. Začetnik sociometrije, Jacob Levy Moreno, objašnjava da se sociometrija koristi kako bi se proučila neka društvena struktura, ili kao cjelina, ili u dijelovima, odnosno kako bi se proučio pojedinac u društvenoj strukturi. (Moreno, 1962) Jednako ju definiraju i Cohen i sur. (2007; prema Kolak, 2010) objasnivši da je to istraživačka tehnika kojom se tumači funkcioniranje neke grupe i kojom se utvrđuje položaj pojedinca u grupi, a čiji rezultat može imati značajne utjecaje na daljnji razvoj grupe. Dakle, sociometrija se koristi kako bi se istražilo kakvo je stanje u nekoj grupi, a ukoliko je to stanje loše, odnosno ako postoje negativni međuodnosi, koristi se i kako bi se ti odnosi poboljšali. Ovom metodom se mogu ispitati različiti sociometrijski indeksi (grupni ili individualni indeksi, unutargrupni odnosi, stupanj kohezivnosti, stupanj integriranosti grupe), a za prikazivanje položaja pojedinca u grupi vršnjaka, najčešće se koristi sociometrijski status. (Krnjajić, 1981)

Babad (2001) razlikuje prosudbenu i afektivnu sociometriju. Prosudbenom sociometrijom se od učenika traži da procijene članove neke grupe, primjerice svog razrednog odjela, prema popularnosti. Prosudbena sociometrija zahtijeva objektivni pristup, gdje se učenici postavljaju u ulogu suca koji objektivno, stavljajući osjećaje po strani, donosi odluke o svojim suučenicima. Afektivna sociometrija, s druge strane, zahtijeva da učenici pristupe subjektivno rješavanju upitnika vodeći se pritom svojim osjećajima. Kod provođenja afektivne sociometrije učenici moraju pokazati svoju emocionalnu naklonost prema članovima zajednice koja se proučava. Putarek i Keresteš (2012) objašnjavaju kako u prosudbenoj sociometriji učenici najčešće odgovaraju na pitanje tko je popularan, dok u afektivnoj nominiraju osobu koja im se sviđa, odnosno ne sviđa.

6.1. Sociometrijski status učenika

Smiljanić – Čolanović je sociometrijski status pojedinca odredila kao „*položaj pojedinaca u grupi određen stavovima svih članova grupe prema njima.*“ (1973; prema Krnjajić, 1981, 15) Iz toga proizlazi da se sociometrijski status pojedinca određuje statistički, odnosno određuje se koliko je puta pojedinac biran, odnosno odbačen od strane svojih vršnjaka. Na temelju tih rezultata dobiva se uvid u odnose koje učenici uspostavljaju unutar svog razrednog odjela. Postoje dva stupnja sociometrijskog statusa: niži i viši. Niži sociometrijski status znači da je učenik loše ili nikako prihvaćen u grupi, te da nije dobro socijalno prilagođen toj grupi, dok viši sociometrijski status imaju učenici koji su vrlo dobro prihvaćeni i prilagođeni u grupi. (Krnjajić, 1981) Na isti način određuje se i status popularnosti, odnosom grupe prema učeniku, tj. prihvaćanjem ili odbijanjem učenika. Prihvaćanje se određuje stupnjem sviđanja i atraktivnosti, a odbijanje stupnjem nesimpatije i nesviđanja. (Kolpak, 2010)

6.2. Sociometrijski upitnik i sociometrijske tehnike

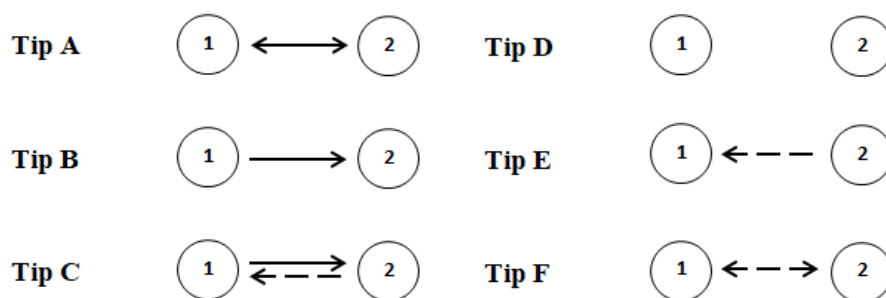
Da bi se utvrdio sociometrijski status učenika, provodi se sociometrijsko istraživanje, odnosno sociometrijski test ili upitnik koji je najpogodniji za ispitivanje interpersonalnih odnosa u grupama. Kolpak (2010) razlikuje tri sociometrijske tehnike kojima se može utvrditi sociometrijski status učenika. Prvom tehnikom, *tehtnikom imenovanja*, se od učenika traži da imenuje suučenike. U takvom tipu upitnika nalaze se neke određene karakteristike, a od učenika se traži da pridruže određen broj suučenika tim karakteristikama. Osim karakteristika, u takvom tipu upitnika mogu biti i pitanja pozitivnog ili negativnog karaktera na koja zatim učenik mora odgovoriti imenovanjem nekog suučenika iz razrednog odjela. *Tehnikom rangiranja* od učenika se traži da svakog suučenika iz razrednog odjela rangira prema nekom unaprijed zadanom kriteriju ili prema unaprijed zadanoj ljestvici. Ljestvica koja se najčešće koristi je Likertova skala procjene od pet stupnjeva odnosno od pet brojeva gdje svaki broj određuje jedan stupanj, pa tako broj jedan označava prvi stupanj „ne sviđa mi se“, a broj pet označava peti stupanj „jako mi se sviđa“. Kod ovakve tehnike sociometrijski status učenika određuje prosječna ocjena koju učenik dobije od svih suučenika. *Tehnika usporedbe parova* nudi učeniku parove suučenika od kojih on mora zatim odabrati samo jednog koji mu se više sviđa. Rezultat koji se dobije ovom tehnikom prikazuje koliko se kojom učeniku sviđa svaki drugi učenik iz razreda. Ovakvi rezultati mogu biti pozitivnog i

negativnog karaktera, odnosno parovi se mogu međusobno birati ili odbijati, pa tako razlikujemo uzajamno biranje i uzajamno odbijanje. (Kolark, 2010)

6.3. *Sociogram*

Rezultati koji se sakupe sociometrijskim upitnikom, mogu se prikazati kvantitativno (matricama, izračunavanjem sociometrijskih indeksa) ili grafički (sociogramom). Na sociogramu se jasno očitava položaj svakog učenika unutar razrednog odjela, kao i svi uzajamni odnosi koji se uspostavljaju među učenicima. (Moreno, 1962) Sociogram može prikazivati odnose svih učenika odjednom ili samo jednog učenika i njegovih suučenika. Standardno se u sociogramu muški rod obilježava kvadratima, a ženski krugovima, ali u ovom radu će, zbog zaštite podataka, ali i zbog jednostavnosti i preglednosti, svi učenici biti prikazati pomoću krugova.

Kao što je već objašnjeno, sociometrijom se utvrđuje odnos između dva učenika nekog razrednog odjela, odnosno proučava se međuodnos jednog učenika i svih drugih suučenika. Takav odnos uključuje jednostrana, ali i uzajamna biranja i odbijanja učenika. Odnosi koje jedan učenik uspostavi s drugima mogu varirati na ljestvici od pet stupnjeva, od jake privlačnosti do jake averzije. (Jurić, 2004) Sukladno tome, postoji i pet tipova mogućih međuodnosa. Prvi tip, tip A, je tip uzajamnog biranja gdje učenik 1 odabire učenika 2, a učenik 2 odabire učenika 1. Drugi tip, tip B, vezan je za jednostrano biranje, gdje učenik 1 odabire učenika 2, ali učenik 2 ignorira učenika 1. Treći tip, tip C, sličan je tipu B, međutim, u ovome tipu učenik 2 ne ignorira učenika 1, već ga odbacuje. Tip D se odnosi na uzajamno ignoriranje, dok se tip E odnosi na jednostrano ignoriranje, gdje učenik 1 ignorira učenika 2, a učenik 2 odbacuje učenika 1. Posljednji tip, tip F, odnosi se na uzajamno odbijanje gdje učenik 1 odbacuje učenika 2 i obrnuto. Iako je navedeno šest tipova međuodnosa, tip C i D se mogu ujediniti, te se na taj način dobiva ljestvica od pet stupnjeva. Navedeno se može prikazati i grafički (Slika 1) čime se olakšava razumijevanje odnosa koji učenici uspostavljaju jedni s drugima. Osim toga, korištenjem ovih grafičkih prikaza olakšava se razumijevanje i iščitavanje sociograma kreiranih za učenike.

Slika 1. Tipovi interpersonalnih odnosa (Jurić, 2004)

Ukoliko kod učenika dolazi do uzajamnog biranja (tip A) taj odnos se označava punom strelicom u oba smjera, a ukoliko dolazi do uzajamnog odbijanja (tip F), taj odnos se označava isprekidanom strelicom u oba smjera. Odabiranje se označava punom strelicom u smjeru odabira učenika, kao što je prikazano za tip B i tip C, a odbijanje se označava isprekidanom strelicom u smjeru odbijanja, kao što je prikazano za tip E i tip C. Ukoliko se učenici međusobno ignoriraju, odnosno ako ne postoji biranje ili odbijanje s bilo koje strane, strelica ne postoji (tip D). Budući da se u empirijskom dijelu ovog rada naglasak stavlja na inojezične učenike, sociogram će biti izrađen na način da se u sredini nalazi inojezični učenik, a oko njega se nalaze ostali učenici iz razrednog odjela. Za svakog suučenika će biti kreirane strelice, zavisno o međuodnosu koji je uspostavljen.

Nakon provedenog sociometrijskog testa, učenike se, prema dobivenim rezultatima, tj. prema broju odabiranja ili odbijanja, može svrstati u različite kategorije prema popularnosti. Newcomb i Bukowski (prema Kolak, 2010) navode četiri kategorije: popularan (učenik „zvijezda“), odbačeni, kontroverzni i izolirani, odnosno zanemareni učenik, dok prema Coieovoj klasifikaciji postoji pet kategorija učenika: popularan, odbačen, izolirani, kontroverzni i prosječni učenik. Svaka kategorija učenika detaljnije je objašnjena u empirijskom dijelu radu.

7. EMPIRIJSKI DIO RADA

7.1. Predmet i cilj istraživanja

Predmet istraživanja je sociometrijski status inojezičnog učenika u razrednom odjelu. O ovoj temi, odnosno o položaju inojezičnog učenika u razrednom odjelu, postoji vrlo malo izvora, te još manje istraživanja koja bi nam dala uvid u stanje. S druge strane, postoji mnogo različitih priručnika i literature pomoću kojih nastavnici i drugi stručni suradnici u školama mogu naučiti na koji način pristupiti inojezičnim učenicima, kako surađivati s njima i kako ih usmjeravati s ciljem da njihova prilagodba novom okruženju bude što bolja, uspješnija i brža te da što prije i što bolje nauče hrvatski jezik.

Zbog nedostatka podataka i literature o sociometrijskom statusu inojezičnih učenika, u ovom diplomskom radu provjerava se kakav je sociometrijski status inojezičnih učenika, odnosno jesu li inojezični učenici prihvaćeni ili odbačeni, utječe li inojezičnost na razvoj osobina koje drugi učenici razrednog odjela smatraju poželjnim i prihvatljivim, odnosno nepoželjnim te kako inojezičnost utječe na učenikov status prijateljstva i popularnosti.

Cilj istraživanja je istražiti i utvrditi status inojezičnog učenika u razrednom odjelu te ga, prema broju pozitivnih i negativnih nominacija, rasporediti u jednu od pet statusnih grupa prema Coieovoj klasifikaciji. Prvu statusnu grupu čine popularni učenici (puno pozitivnih nominacija i malo ili nimalo negativnih nominacija), drugu kontroverzni učenici (puno pozitivnih i puno negativnih nominacija), treću izolirani učenici (malo pozitivnih i malo negativnih nominacija), četvrtu prosječni učenici (koji se značajno ne ističu ni u jednoj od kategorija prihvaćanja ili odbijanja) i petu odbačeni učenici (puno negativnih i malo ili nimalo pozitivnih nominacija). Sociometrijski status će u ovom istraživanju biti prikazan kroz navedenih pet kategorija, a svaki inojezični učenik može pripadati samo jednoj statusnoj grupi. Osim toga, istražit će se i razvijaju li inojezični učenici snažne prijateljske odnose s drugim učenicima iz razrednog odjela, ali i s drugim inojezičnim učenicima u razredima u kojim ih ima više od jednog.

7.2. Hipoteze istraživanja

Na osnovi postavljenog cilja definirane su sljedeće hipoteze:

H1 – inojezični učenici pokazuju tendenciju prihvaćenosti u odnosu na ostale učenike razrednog odjela

H2 – inojezični učenici razvijaju snažne prijateljske odnose s drugim učenicima u razrednom odjelu

H3 – inojezični učenici razvijaju snažne prijateljske odnose s drugim inojezičnim učenicima u razrednom odjelu

7.3.Osnovne varijable

Za potrebe ovog istraživanja koristit će se zavisna i nezavisna varijabla. Prva, zavisna varijabla, je sociometrijski status inojezičnog učenika u razrednom odjelu koja će se odrediti pomoću podataka prikupljenih od učenika nakon što se provede sociometrijski upitnik. Druga, nezavisna varijabla, su učenici koji su sudjelovali u provođenju ispitivanja, od kojih su osobito bitni inojezični učenici.

7.4.Način provođenja istraživanja

Za istraživanje se koristila deskriptivna metoda istraživanja – sociometrijski upitnik. Nadalje, koristila se tehnika rangiranja pomoću koje su svi učenici koji su za vrijeme istraživanja bili prisutni u razrednom odjelu rangirali svakog učenika iz razreda, uključujući i one koji nisu bili prisutni za vrijeme istraživanja. Za rangiranje učenika koristila se Likertova skala procjene sastavljena od pet stupnjeva pomoću koje su se zatim dobili podatci o sociometrijskom statusu svakog inojezičnog učenika pojedinog razrednog odjela.

Prije provođenja istraživanja u razrednim odjelima, proveo se razgovor s pedagoginjom osnovne škole kako bi se dobio broj inojezičnih učenika koji pohađaju školu. Osim toga, kako bi se kreirao sociometrijski upitnik i kako bi se moglo pristupiti inojezičnim učenicima bilo je potrebno saznati kojoj nacionalnosti pripada koji inojezični učenik, koji mu je materinski jezik te govori li engleski jezik. Poznavanje engleskog jezika je od velikog značaja budući da olakšava sporazumijevanje prilikom provođenja ispitivanja, posebice ako je učeniku potrebna pomoć ili neko dodatno objašnjenje. Dakle, kako bi se istraživanje uopće moglo započeti, tj. kako bi se mogao kreirati sociometrijski upitnik najvažnije je bilo saznati koje sve jezike inojezični učenici govore i razumiju te koja je njihova razina znanja tih jezika.

Za ovo istraživanje bilo je iznimno važno dobiti podatke od svih učenika, ne samo od onih kojima je hrvatski materinski jezik, već i od onih inojezičnih učenika kojima je hrvatski drugi jezik, a materinski im je primjerice njemački jezik. Dakle, kako bi

istraživanje bilo što kvalitetnije, jednako je važno saznati što inojezični učenici, odnosno učenici koji ne govore hrvatski jezik, misle o hrvatskim učenicima, kao što je važno i saznati što hrvatski učenici, odnosno učenici kojima je hrvatski materinski jezik, misle o inojezičnim učenicima.

Budući da je u nekoliko razrednih odjela bilo inojezičnih učenika koji ne govore niti hrvatski niti engleski jezik, sociometrijski upitnik je bio preveden i na ruski jezik, jedan od jezika koji razumije nekoliko inojezičnih učenika. Kako bi se sociometrijski upitnik još više olakšao svaka tvrdnja na Likertovoj skali procjene zamijenjena je slikom. Slike kao medij su lakše shvatljive jer svaka osoba, neovisno o tome koji jezik joj je materinski, može procijeniti što neka slika znači, može prepoznati emocije koje su prikazane na slici pa samim time i shvatiti značenje određene slike.

Nakon razgovora s pedagoginjom, prikupljanja informacija i sastavljanja sociometrijskog upitnika dogovorilo se provođenje istraživanja u osnovnoj školi. Provođenje sociometrije u razrednim odjelima trajalo je nekoliko dana tijekom mjeseca lipnja 2023. godine. Učenici su ispunjavali sociometrijski upitnik tijekom predmetne nastave, najčešće za vrijeme sata razrednika ili nekog drugog nastavnog sata na kojem je bio prisutan razrednik, odnosno razrednica. Zbog specifičnosti teme, prilikom ispunjavanja sociometrijskog upitnika na nastavi je bila prisutna i pedagoginja osnovne škole.

7.5. Uzorak

Uzorak u ovom istraživanju čine učenici viših razreda jedne osnovne škole (5. – 8. razred) na području grada Zagreba, koja se zbog zaštite podataka učenika te etičnosti, specifičnosti i osjetljivosti teme neće imenovati. Osim toga, zbog očuvanja identiteta i zaštite podataka učenika u radu se neće otkrivati spol, dob, nacionalnost ili bilo koje drugo obilježje učenika koje bi moglo otkriti njegov identitet, ugroziti njegovu sigurnost ili mu naštetiti na bilo koji način. Ispitivanjem je obuhvaćeno sveukupno sedam razreda, odnosno 160 učenika, među kojima se nalazi i 14 inojezičnih učenika. U provođenju istraživanja su svi učenici sudjelovali dobrovoljno te je bilo naglašeno da rezultate sociometrijskih upitnika neće saznati nitko osim mene i pedagoginje.

S obzirom na to da je istraživanje provedeno u sedam razreda, svakom od razreda će se, nasumično, dodijeliti jedno slovo abecede. Iz toga proizlazi da su u istraživanju sudjelovali razredi A, B, C, D, E, F i G. U razredima A, B, D, E i F je bilo više inojezičnih učenika, dok je u razredima C i G bio samo jedan inojezični učenik.

7.6. Postupci i instrumenti

U ovom istraživanju primijenjen je sociometrijski postupak kojim će se ispitati sociometrijski statusi inojezičnih učenika u razrednom odjelu. Instrument istraživanja je sociometrijski upitnik, odnosno Likertova skala procjene sastavljena od pet stupnjeva. Za razliku od tehnike biranja ili imenovanja, gdje učenici mogu navesti samo jedno ime i gdje su odgovori jednostavni i ponekad nedostatni, Likertova skala omogućava ispitanicima da daju odgovore kojima mogu stupnjevati odnos koji imaju s nekom osobom. Dakle, učenici imaju mogućnost samo stupnjevati svoj odnos s tim inojezičnim učenikom čime se dobiva dublji i detaljniji uvid u stvarno stanje razrednog odjela. Prema tome, ovih pet stupnjeva kreće od želje za najboljim prijateljem (razina biranja 5), želje za prijateljem, ali ne najboljim (razina biranja 4), ravnodušnosti (razina biranja 3), te manjeg odbijanja učenika (razina biranja 2) i većeg odbijanja učenika (razina biranja 1). U rezultatima istraživanja, razine biranja 4 i 5 označavat će status prihvaćanja, dok će razine biranja 1 i 2 označavati status odbijanja.

Sociometrijski upitnik sastavljen je od uputa koje se nalaze na prednjoj strani i tablice koja se nalazi na stražnjoj strani. Iako je učenicima na početku ispitivanja sve detaljno objašnjeno usmenim putem, svakome su dodijeljene i pismene upute.

Na prednjoj strani, u uputama se od učenika traži da napišu svoje ime, prezime i razred te im je detaljno objašnjen njihov zadatak. Nadalje, naglašeno im je da, unatoč tome što moraju pisati svoje ime i prezime, rezultate neće saznati nitko osim pedagoginje njihove škole i mene te da ih se moli za potpunu iskrenost kako bi rezultati bili valjani. Prilikom ispunjavanja upitnika svakom učeniku je bila osigurana intimna zona, odnosno bilo je osigurano da nitko od njegovih suučenika ne može vidjeti što on odgovara i obrnuto.

Naime, zbog specifičnosti teme, sociometrijski upitnik je trebalo prilagoditi tako da bude jezično razumljiv i jasan svim učenicima, uključujući i inojezične učenike. Iz tog razloga su se tvrdnje sa skale procjene zamijenile odgovarajućim slikama koje su objašnjene odmah ispod uputa. Osim toga, upute za učenike koje se nalaze na prednjoj

strani prevedene su i na engleski i ruski jezik budući da su to bili jezici koje je većina inojezičnih učenika razumjela i pomoću kojih smo mogli komunicirati.

Sa stražnje strane upitnika, nalazi se tablica. Na lijevoj strani tablice, odnosno u retke (okomito) su upisani redni broj i ime i prezime svakog učenika razrednog odjela u kojem se provodi sociometrija, dok se na vrhu tablice (vodoravno), umjesto pet tvrdnji sa skale procjene, nalazi pet slika, odnosno crteža koji su razumljivi svim učenicima, neovisno o tome znaju li hrvatski jezik ili ne znaju.

Sociometrijski upitnik koji je ispunjavao svaki učenik razrednog odjela sastojao se od sljedećih tvrdnji:

1. Radije bih da ide u drugi razred.
2. Ne smeta mi što ide sa mnom u razred, ali ne bih se družio/družila s njim/s njom.
3. Volim se ponekad družiti s njim/s njom.
4. Želim da mi bude prijatelj/prijateljica, ali ne najbolji/najbolja.
5. Želim njega/nju za najboljeg prijatelja/najbolju prijateljicu u razredu.

Učenici su za svakog učenika iz razreda trebali odabrati samo jednu tvrdnju koja najbolje opisuje njihov međuodnos. Iako su na prednjoj strani upitnika upisali svoje ime i prezime, zadatak je bio i zaokružiti svoj redni broj ili svoje ime u tablici sa stražnje strane kako bismo potvrdili o kojem učeniku se radi.

7.7. Rezultati istraživanja

Nakon prikupljenih rezultata sociometrijskih upitnika, započela je obrada istih, odnosno započeo je proces određivanja sociometrijskog statusa svakog inojezičnog učenika u pojedinom razrednom odjelu. Za obradu podataka korištene su tablice i sociogrami. Prikupljeni rezultati svih razreda svrstani su u tablicu tako da se u nju unio broj tvrdnje koju je svaki učenik dao za svakog suučenika, a ukoliko nije bila odabrana nijedna tvrdnja ili su bile odabrane dvije, u tablicu je stavljeno slovo N koje označava da je taj podatak nevažeći. Tablica je koncipirana na način da se u kolonama (vodoravno) nalaze biranja učenika, a u stupcima (okomito) nominacije dobivene od suučenika. Podatci su obrađivani posebno za svaki razred, a kako bi se prepoznao inojezični učenik, prikupljeni podatci za istog su u tablici istaknuti debljim slovima i brojevima. Za daljnji prikaz podataka prikupljenih sociometrijom koristili su se sociogrami koji prikazuju biranja za svakog inojezičnog učenika. Sociogrami su kreirani po uzoru na grafički prikaz Jurića (2004) objašnjenog u teorijskom dijelu rada. Nakon

obrade podataka inojezični učenici su, prema svom sociometrijskom statusu, razvrstani u pet statusnih kategorija: popularni učenik, odbačeni učenik, kontroverzni učenik, izolirani učenik i prosječan učenik.

Prije obrade podataka bitno je još jednom istaknuti da su, zbog zaštite podataka učenika, razredi podijeljeni nasumice po slovima abecede, dok su učenici naslovljeni kao učenik SI+broj koji mu je dodijeljen. Zbog velikog broja podataka, veličine tablica i zbog preglednosti rada u rad su umetnute fotografije koje prikazuju tablice s prikupljenim podacima za svaki razred.

7.7.1. A razred

U prvom razredu po redu, u A razredu, nalaze se 22 učenika među kojima su tri inojezična učenika (SI2, SI12, SI21). U tablici ispod (*Tablica 1*) su prikazani rezultati prikupljenih podataka, a dobiveni podaci su obrađeni zasebno za svakog inojezičnog učenika.

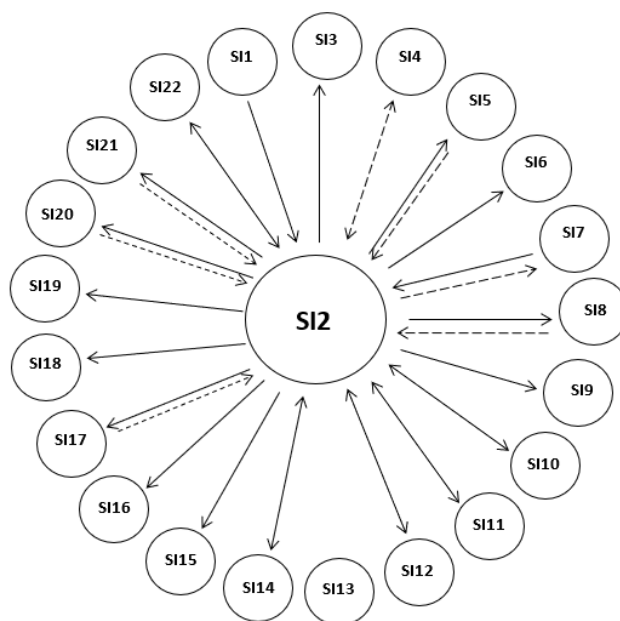
Tablica 1 – biranje učenika A razreda

BIRANI: BIRAJU:	SI 1	SI 2	SI 3	SI 4	SI 5	SI 6	SI 7	SI 8	SI 9	SI 10	SI 11	SI 12	SI 13	SI 14	SI 15	SI 16	SI 17	SI 18	SI 19	SI 20	SI 21	SI 22
SI 1		5	5	4	4	4	4	5	4	5	5	5	3	5	4	5	3	5	4	4	5	4
SI 2	3		4	1	4	4	2	4	4	4	4	5	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4
SI 3	3	3		2	4	4	3	3	4	2	5	3	1	2	1	3	1	3	2	4	2	3
SI 4	1	1	3		4	4	5	4	5	2	4	1	2	2	1	2	2	4	4	5	2	1
SI 5	2	2	5	1		4	4	5	4	2	3	3	3	2	2	1	2	2	4	4	2	2
SI 6	2	3	4	N	4		3	4	N	3	4	2	2	2	2	3	2	3	3	N	2	3
SI 7	3	4	4	5	5	4		4	4	3	4	5	3	2	3	3	1	4	4	5	3	1
SI 8	2	2	3	4	4	4	4		4	2	3	2	2	4	2	2	2	3	3	3	2	2
SI 9	2	3	3	5	4	4	3	4		3	4	3	2	2	2	3	2	3	3	5	2	3
SI 10	3	5	5	4	5	3	5	4	3		5	3	3	N	N	4	4	5	N	N	N	N
SI 11	3	4	5	5	4	3	3	5	5	3		4	1	3	3	3	1	5	3	5	2	3
SI 12	3	5	4	1	4	4	3	4	4	4	3		4	4	4	4	4	4	4	3	4	4
SI 13	5	3	2	3	4	4	5	1	2	2	3	3		2	2	5	N	4	2	5	1	5
SI 14	5	4	N	2	2	2	3	3	2	3	3	4	N		2	3	2	3	3	3	4	4
SI 15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-	-
SI 16	3	3	4	5	2	3	5	2	3	5	4	3	3	1	5		2	3	3	3	4	4
SI 17	1	1	3	2	3	3	5	1	3	1	3	1	5	1	1	1		1	4	2	1	5
SI 18	3	3	4	5	5	4	3	4	4	3	5	3	2	3	1	3	2		4	5	3	3
SI 19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-	-
SI 20	2	2	4	5	4	5	5	4	5	2	4	2	2	2	1	2	2	4	4		2	3
SI 21	4	2	3	1	2	2	2	1	2	4	3	4	2	4	4	4	1	2	3	2		4
SI 22	5	4	3	1	4	2	4	3	4	3	5	1	5	3	2	5	5	5	3	4	3	

Prema podacima prikazanim u *Tablici 1* može se vidjeti da su za učenike SI2 i SI12 dobivena sveukupno 19 rezultata, dok je za učenika SI21 dobiveno ukupno 18 rezultata budući da je jedan nevažeći. Za A razred je dobivena nepotpuna slika budući da u istraživanju nisu sudjelovali svi učenici, neki zbog toga što nisu htjeli ispuniti upitnik, a neki zbog odsutnosti na nastavi.

Učenika SI2 je za najboljeg prijatelja odabralo troje učenika (SI1, SI10, SI12), međutim, od tih troje učenika dvoje njih (SI1 i SI10) nije uopće koristilo razine biranja 1 i 2, odnosno za njih ne postoji nijedan učenik s kojim ne bi htjeli biti prijatelji ili s kojim ne bi željeli ići u razred. Učenik SI1 bi želio deset učenika za najboljeg prijatelja, a samo s dvoje učenika se voli ponekad družiti što pokazuje da bi on želio biti najbolji prijatelj s većinom učenika iz razrednog odjela. Sličnost se pokazuje i kod učenika SI10. Iako kod njega nailazimo na šest nevažećih odabira (za četiri učenika je ostavio prazna polja, a za dvoje učenika je odabrao dva polja) kod njega se također može vidjeti da bi želio da mu svi učenici budu prijatelji. Za prijatelja, ali ne najboljeg, učenika SI2 su odabrala četiri učenika (SI7, SI11, SI14, SI22), a jednako toliko (SI5, SI8, SI20, SI21) ih se izjasnilo i da ga ne žele za prijatelja (razina biranja 2). Dvoje učenika (SI4 i SI17) se izjasnilo da bi radije da učenik SI2 ne ide s njima u razred (razina biranja 1), međutim, učenik SI17 je dao sveukupno 12 negativnih nominacija, od čega je razinu biranja 1 odabrao za još devetero učenika što znači da bi želio da većina učenika iz razrednog odjela ide u drugi razred, a ne u njegov. Jednako tako je odlučio i učenik SI4 koji je dao 11 negativnih nominacija. Najviše učenika, njih šestero (SI3, SI6, SI9, SI13, SI16, SI18), je izjavilo da se vole ponekad družiti s učenikom SI2 (razina biranja 3). Ako se razmatraju biranja učenika SI2, može se uočiti da kod njega dominira razina biranja 4 koju je odabrao za čak 16 učenika, što znači da bi on sve učenike htio za prijatelje, ali ne najbolje. Sa dvoje učenika (SI1, SI13) se voli povremeno družiti. Inojezični učenik SI2 ima 7 uzajamnih biranja, od kojih je pet pozitivno (SI10, SI11, SI12, SI14, SI22), jedno negativno (SI4) i jedno neutralno (SI13). Za najboljeg prijatelja je odabrao inojezičnog učenika SI12 iz čega proizlazi da je taj odnos recipročan jer i učenik SI12 želi učenika SI2 za najboljeg prijatelja. Recipročan odnos ima i sa učenicima SI11, SI14, SI21 i SI22 s kojima želi biti prijatelj, ali ne najbolji, te sa SI13 s kojim se voli ponekad družiti. Sa učenikom SI10 također uspostavlja uzajaman odnos, ali na drugačijim razinama, odnosno učenik SI10 bi htio učenika SI2 za najboljeg prijatelja, a učenik SI2 bi htio učenika SI10 za prijatelja, ali ne najboljeg. Osim pozitivnog recipročnog odnosa, nailazi se i na negativan recipročan odnos gdje se učenik SI2 izjasnio da bi radije da učenik SI4 ide u neki drugi razred, kao što je to rekao i učenik SI4 za učenika SI2. Iz tablice se također može vidjeti da je učenik SI2 odabrao učenika SI21 za prijatelja, no taj odnos nije uzajaman, štoviše učenik SI21 se izjasnio da

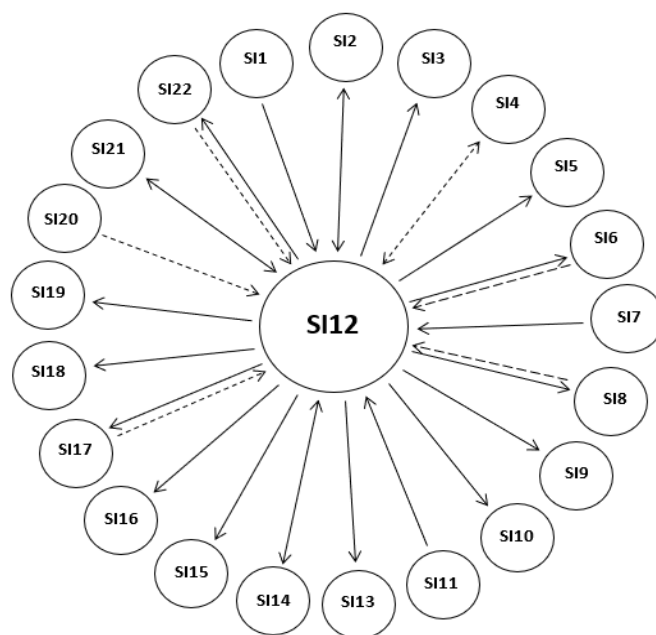
ne bi htio da mu je SI2 prijatelj (razina biranja 2). Prema ovim rezultatima može se zaključiti da učenik SI2 ima približno jednak broj pozitivnih (7) i negativnih (6) nominacija. Važno je naglasiti i da je inojezični učenik SI2 stvorio uzajaman odnos na razini biranja 5 s drugim inojezičnim učenikom SI12. Dakle, u ovom slučaju su dva inojezična učenika sklopila prijateljstvo, štoviše jedan drugoga žele za najboljeg prijatelja. Na *Slici 2.* prikazana su sva navedena biranja, odbijanja te uzajamni odnosi inojezičnog učenika SI2.

Slika 2. Prikaz biranja SI2

Sljedećeg inojezičnog učenika SI12 su tri učenika (SI1, SI2, SI7) odabrala za najboljeg prijatelja (razina biranja 5), uključujući i učenika SI2 s kojim ima uzajaman odnos prijateljstva. Kao u slučaju sa SI2, tako je i učenika SI12 za najboljeg prijatelja birao učenik SI1 koji nije koristio razine biranja 1 i 2, već samo 3, 4 i 5 iz čega proizlazi da bi želio čak deset učenika za najboljeg prijatelja. Samo troje učenika (SI11, SI14, SI21) ga je odabralo za prijatelja, ali ne najboljeg (razina biranja 4), a njih sedmero (SI3, SI5, SI9, SI10, SI13, SI16, SI18) je reklo da se voli ponekad družiti s njime (razina biranja 3). Učenik SI12 ima 6 negativnih nominacija, od čega su tri razine biranja 2 (SI6, SI8, SI20) i tri razine biranja 1, odnosno troje učenika (SI4, SI17, SI22) bi radije da ide u neki drugi razred. Međutim, dvoje učenika koje se odlučilo za razinu

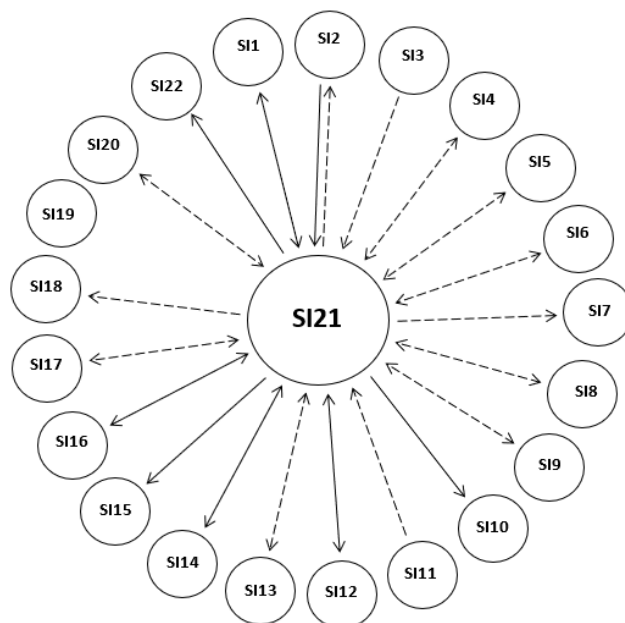
biranja 1, odlučili su se za negativne nominacije i u slučaju desetak drugih učenika, kao što je to slučaj za SI2. Ako se razmatraju biranja učenika SI12, može se uočiti da kod njega također dominira razina biranja 4 koju je odabrao za 15 učenika. Učenik SI12 ima četiri uzajamna biranja, od kojih je jedno negativno, odnosno radije bi da učenik SI4 ide u neki drugi razred, isto kao što bi učenik SI4 htio za njega, te tri pozitivna (SI2 – razina biranja 5, SI14, SI21 – razina biranja 4). Iako je većini učenika dao razinu biranja 4, postoje neke kontradikcije kao što je slučaj sa SI17 i SI22 s kojima bi on htio biti prijatelj, ali oni ne bi željeli biti prijatelji s njim, štoviše radije bi da ide u neki drugi razred. Osim toga, za prijatelje bi htio i SI6, SI8 i SI20, ali taj odnos nije uzajaman jer oni njega ne bi htjeli za prijatelja (razina biranja 2). Ako se promotre ovi rezultati zaključuje se da inojezični učenik SI12 ima jednak broj pozitivnih (6) i negativnih (6) nominacija, a najviše ima neutralnih nominacija (7), odnosno biranja na razini 3. Na *Slici 3.* prikazana su sva navedena biranja, odbijanja te uzajamni odnosi inojezičnog učenika SI12.

Slika 3. Prikaz biranja SI12

Posljednji inojezični učenik iz ovog razreda, učenik SI21, dobio je najviše negativnih nominacija od inojezičnih učenika u ovom razredu. Ukupno ih je dobio deset, od čega dvije pripadaju razini biranja 1 (SI13, SI17) i osam razini biranja 2 (SI3,

SI4, SI5, SI6, SI8, SI9, SI11, SI20). Od deset negativnih nominacija njih osam je uzajamno (SI4, SI5, SI6, SI8 SI9, SI13, SI17, SI20). S učenikom SI17 je uspostavio odnos uzajamnog odbacivanja u kojem jedan drugog ne žele u razrednom odjelu, a za četiri učenika (SI5, SI6, SI9, SI20) koji njega ne žele za prijatelja je i SI21 izjavio da njih ne želi za prijatelje (razina biranja 2). Zatim, za učenike SI4 i SI8 koji ga ne žele za prijatelja, učenik SI21 je izjavio da bi radije da idu u drugi razred, dok je za učenika SI13 izjavio da ga ne želi za prijatelja, iako je učenik SI13 izjavio da bi radije da ne idu zajedno u razred. Troje učenika (SI7, SI18, SI22) se izjasnilo da se voli ponekad družiti s učenikom SI21. Sa SI7 i SI18 ne postoji uzajamni odnos budući da je SI21 odlučio da ne želi biti prijatelj s njima (SI7 – razina biranja 2, SI8 – razina biranja 1), dok učenika SI22 nije odbacio, već je izjavio da se voli ponekad družiti s njim. Naposljetku, učenik SI21 dobio je pet pozitivnih nominacija, od kojih je samo jedna razina biranja 5 i to od učenika SI1 koji želi sve učenike iz razreda za prijatelje. SI21 pak ne želi njega za najboljeg prijatelja, već samo za prijatelja. Tri pozitivne nominacije (SI12, SI14, SI6) su uzajamne, odnosno i SI21 njih želi za prijatelje, ali ne najbolje, dok je za SI2 koji je njega odabrao za prijatelja, odlučio da ga ne želi za prijatelja. S druge strane, oni za koje je on izjavio da se voli ponekad družiti s njima (SI3, SI11) njega ne žele za prijatelja (razina biranja 2). Sukladno ovome, može se zaključiti da inojezični učenik SI21 ima mnogo negativnih (10) i malo pozitivnih nominacija (5). Na *Slici 4.* prikazana su sva navedena biranja, odbijanja te uzajamni odnosi inojezičnog učenika SI21.

Slika 4. Prikaz biranja SI21

7.7.2. B razred

U sljedećem razredu po redu, B razredu, nalazi se 21 učenik među kojima su dva inojezična učenika (SI6 i SI21). U tablici ispod (*Tablica 2*) su prikazani rezultati prikupljenih podataka.

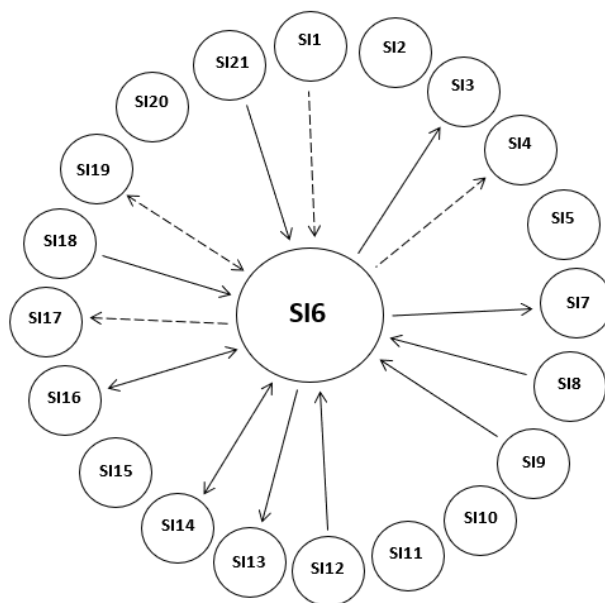
Tablica 2 – biranje učenika B razreda

BIRANI: BIRAJU:	SI 1	SI 2	SI 3	SI 4	SI 5	SI 6	SI 7	SI 8	SI 9	SI 10	SI 11	SI 12	SI 13	SI 14	SI 15	SI 16	SI 17	SI 18	SI 19	SI 20	SI 21
SI 1		3	5	2	3	2	4	3	4	3	4	3	2	2	4	2	2	2	2	3	2
SI 2	-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SI 3	5	3		2	2	3	5	3	3	4	4	4	2	2	4	3	3	3	3	4	2
SI 4	2	4	4		1	N	5	1	3	2	2	2	3	3	4	1	1	4	1	1	4
SI 5	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SI 6	3	3	4	2	3		4	3	3	3	3	3	4	4	3	5	2	4	2	3	3
SI 7	4	3	4	3	1	3		3	5	4	5	4	4	4	5	3	3	5	2	4	2
SI 8	3	2	3	1	1	4	4		3	2	5	4	4	5	3	2	1	5	1	4	2
SI 9	5	3	4	2	1	4	5	3		3	4	2	3	3	4	2	3	5	2	3	1
SI 10	4	2	3	1	1	3	5	3	3		3	4	N	2	4	2	2	3	2	4	2
SI 11	5	N	5	N	1	N	5	N	N	4		N	N	N	5	N	3	N	2	5	N
SI 12	4	2	3	2	1	5	5	4	5	4	4		4	4	4	2	3	4	1	5	3
SI 13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-	-	-
SI 14	3	2	3	2	1	4	4	4	3	3	4	3	5		3	3	2	5	2	4	3
SI 15	4	4	4	2	1	3	5	3	4	3	4	3	4	2		2	3	3	3	5	2
SI 16	2	3	2	3	2	4	3	2	2	2	2	3	3	3	2		2	5	2	2	4
SI 17	4	3	4	2	2	3	4	3	4	4	3	3	3	3	5	2		3	5	4	2
SI 18	3	3	3	3	2	4	5	3	4	4	3	4	4	5	3	5	3		2	3	4
SI 19	4	4	3	2	2	2	4	2	3	4	1	2	2	2	5	2	5	2		3	4
SI 20	4	2	5	2	1	3	5	4	4	4	5	5	5	4	5	2	2	4	2		2
SI 21	2	2	2	3	N	4	2	3	2	2	2	2	2	2	2	3	2	3	2	2	

Prema podacima prikazanim u *Tablici 2* može se vidjeti da je za učenika SI6 dobiveno sveukupno 15 rezultata, budući da su dva rezultata nevažeća. Za učenika SI21 dobiveno je sveukupno 16 rezultata, budući da postoji jedan koji je nevažeći. Za B razred je također dobivena nepotpuna slika budući da u istraživanju nisu sudjelovali svi učenici, neki zbog toga što nisu htjeli ispuniti upitnik, a neki zbog odsutnosti na nastavi.

Učenika SI6 je za najboljeg prijatelja odabrao samo jedan učenik (SI12), ali taj odnos nije uzajaman, odnosno inojezični učenik SI6 se izjasnio da se s njim voli družiti samo ponekad, a ne da ga želi za najboljeg prijatelja. Za prijatelja, ali ne najboljeg (razina biranja 4), učenika SI6 je odabralo šest učenika (SI8, SI9, SI14, SI16, SI18, SI21), a isto toliko njih (SI3, SI7, SI10, SI15, SI17, SI20) se izjasnilo i da se vole družiti s njim samo ponekad (razina biranja 3). Učenik SI6 ima vrlo malen broj negativnih nominacija, samo dvije i to obje nominacije koje pripadaju razini biranja 2 (SI1, SI19). Dakle, nitko iz razrednog odjela nije izjavio da bi radije da učenik SI6 ide u neki drugi razred, već samo da ga ne žele za prijatelja, odnosno da se ne bi družili s njim. Međutim, treba uzeti u obzir i činjenicu da je to dvoje učenika dalo desetak drugih negativnih nominacija, odnosno da su se jednako izjasnili i za desetak drugih učenika iz razrednog odjela. Ako se razmatraju biranja učenika SI6, može se uočiti da kod njega dominira razina biranja 3 koju je odabrao za čak 11 učenika, što znači da se sa svima voli ponekad družiti. Učenik SI6 ima sedam uzajamnih biranja, a od 11 nominacija na razini biranja 3, uzajaman odnos uspostavlja s tri učenika (SI10, SI15, SI20) koji su se također izjasnili da se vole ponekad družiti s njim. Osim toga, učenik SI1 za kojeg je učenik SI6 izjavio da se voli ponekad družiti s njim, izjavio je da ne želi SI6 za prijatelja, ali ne i da ga ne želi u razrednom odjelu, dok je troje drugih učenika (SI8, SI9, SI21) za koje je rekao da se voli ponekad družiti s njima, izjavilo da ga žele za prijatelja, ali ne najboljeg. Za najboljeg prijatelja odabrao je učenika SI16, dok se učenik SI16 izjasnio da bi on njega želio za prijatelja, ali ne najboljeg (razina biranja 4). Za prijatelja, ali ne najboljeg, učenik SI6 je odabrao pet učenika (SI3, SI7, SI13, SI14, SI18). Sa dvoje od tih pet učenika uspostavlja se recipročan odnos (SI14 i SI18), odnosno odnos u kojem bi jedno drugog željeli za prijatelja (razina biranja 4), dok su učenici SI3 i SI7 izjavili da se vole ponekad družiti s njim. Osim pozitivnih recipročnih odnosa, postoji i jedan negativan na razini biranja 2 koji je uspostavio s učenikom SI19. S obzirom na ove rezultate, zaključuje se da učenik SI6 ima više pozitivnih (7) nego

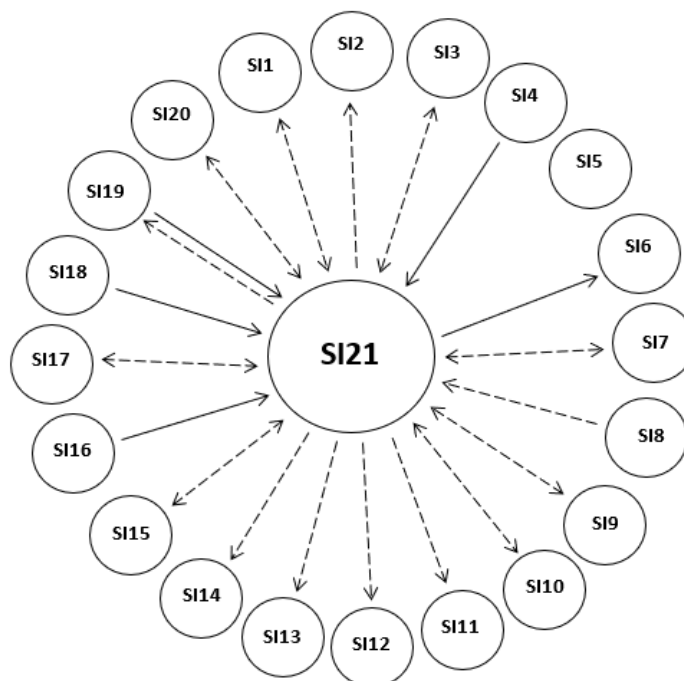
negativnih nominacija (2), te da ima i šest neutralnih nominacija. Na *Slici 5.* prikazana su sva navedena biranja, odbijanja te uzajamni odnosi inojezičnog učenika SI6.

Slika 5. Prikaz biranja SI6

Inojezični učenik SI21 ima čak 9 negativnih nominacija, od čega ih je osam na razini biranja 2 (SI1, SI3, SI7, SI8, SI10, SI15, SI17, SI20) i jedna na razini biranja 1 (SI9). Učenik SI9 izjasnio se da bi radije da inojezični učenik SI21 ide u drugi razred, dok se učenik SI21 izjasnio samo da ga ne želi za prijatelja, ne i da bi htio da ide u drugi razred, iz čega proizlazi da ovdje dolazi do uzajamnog odbacivanja ovo dvoje učenika. Od preostalih osam negativnih nominacija, njih sedam je uzajamno (razina biranja 2), dok je za učenika SI8 izjavio da se voli ponekad družiti s njime, međutim, taj odnos nije uzajaman. Troje učenika (SI6, SI12, SI14) izjasnilo se da se ponekad voli družiti s učenikom SI21 (razina biranja 3), a četvero njih (SI4, SI16, SI18, SI19) se izjasnilo da bi ga htjelo za prijatelja, ali ne najboljeg (razina biranja 4). Inojezični učenik SI21 nije dobio nijednu pozitivnu nominaciju na razini biranja 5, odnosno nijedan učenik iz razreda nije odlučio da bi ga htio za najboljeg prijatelja. Ako se promotre odabiri učenika SI21 može se uočiti da niti on nije nikome dao pozitivnu nominaciju na razini 5 te da kod njega dominira razina biranja 2 koju je dodijelio čak četrnaest učenika od njih dvadeset, što znači da on čak 70% razreda ne želi za prijatelje. Kao što je već istaknuto,

osam od četrnaest negativnih biranja je uzajamno. Dvoje učenika (SI12, SI14) koje SI21 ne želi za prijatelje se izjasnilo da se vole družiti s njim samo ponekad, dok se učenik SI19, za kojeg se SI21 izjasnio da ga ne želi za prijatelja (razina biranja 2), izjasnio da on njega želi za prijatelja (razina biranja 4). Nadalje, učenik SI21 se izjasnio da se ponekad voli družiti s četvero učenika (SI4, SI8, SI16, SI18). Od navedenih četvero učenika, njih troje (SI4, SI16, SI18) se izjasnilo da bi htjelo inojezičnog učenika za prijatelja, dok je učenik SI8 odlučio da ga ne želi za prijatelja (razina biranja 2). Za prijatelja, ali ne najboljeg, inojezični učenik SI21 želi samo jednog učenika, i to drugog inojezičnog učenika SI6. Međutim, učenik SI6 je njemu dao neutralnu nominaciju, odnosno izjasnio se da se samo ponekad voli s njim družiti. Sukladno tome, zaključuje se da inojezični učenik SI21 ima vrlo velik broj negativnih (9) i mali broj pozitivnih (4) nominacija. Osim toga, svi recipročni odnosi koje je inojezični učenik ostvario su negativnog karaktera, odnosno svi su uzajamno odbijanje. Na *Slici 6.* prikazana su sva navedena biranja, odbijanja te uzajamni odnosi inojezičnog učenika SI21.

Slika 6. Prikaz biranja SI21

7.7.3. C razred

U C razredu, nalazi se 21 učenik među kojima je samo jedan inojezični učenik (SI13). U tablici ispod (*Tablica 3*) su prikazani rezultati prikupljenih podataka.

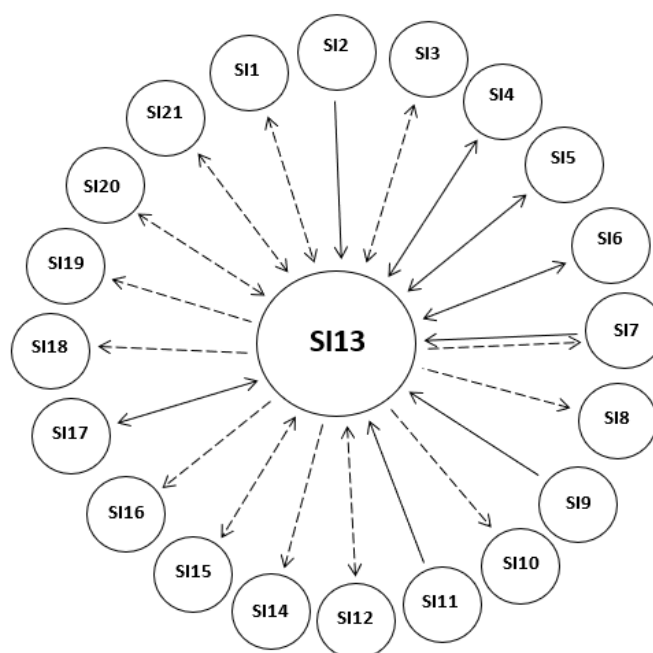
Tablica 3 – biranje učenika C razreda

BIRANI: BIRAJU:	SI 1	SI 2	SI 3	SI 4	SI 5	SI 6	SI 7	SI 8	SI 9	SI 10	SI 11	SI 12	SI 13	SI 14	SI 15	SI 16	SI 17	SI 18	SI 19	SI 20	SI 21
SI 1		2	4	3	5	2	3	2	5	3	2	2	2	1	2	3	3	2	3	2	2
SI 2	2		2	3	3	2	2	3	4	2	3	2	4	1	4	2	5	5	1	2	5
SI 3	4	1		2	4	4	3	1	1	5	2	3	2	1	2	2	5	2	4	3	2
SI 4	2	3	1		1	1	4	2	2	2	5	2	4	1	4	2	1	4	4	1	4
SI 5	2	1	4	2		5	2	2	4	3	N	2	4	1	3	2	5	2	2	2	2
SI 6	2	2	4	3	5		2	2	3	4	3	2	4	1	2	2	5	1	1	1	2
SI 7	4	3	5	5	4	4		2	2	5	5	4	4	1	3	5	4	3	5	1	2
SI 8	4	3	2	2	3	2	2		3	2	3	2	3	2	3	3	3	5	2	2	4
SI 9	5	1	2	3	5	3	3	1		1	3	1	4	1	4	2	3	4	2	2	4
SI 10	4	1	5	2	3	3	4	2	1		2	4	3	1	1	3	4	2	3	3	1
SI 11	N	4	2	5	2	2	4	2	4	2		2	4	1	4	2	2	4	2	2	4
SI 12	3	2	3	2	2	2	3	1	1	3	2		2	1	2	4	2	2	4	3	2
SI 13	2	3	2	4	4	4	2	2	N	2	3	2		2	2	2	4	2	2	2	2
SI 14	1	2	1	2	2	2	2	N	N	2	3	2	N		2	2	2	3	3	2	2
SI 15	2	4	2	3	3	2	2	1	4	1	3	2	2	2		2	3	4	2	2	5
SI 16	3	2	1	3	3	2	4	4	2	1	2	3	3	2	2		2	2	5	4	2
SI 17	3	2	5	3	4	5	3	2	3	4	3	3	4	1	2	2		3	2	2	2
SI 18	2	3	2	3	2	2	2	4	4	2	3	2	3	1	4	2	2		2	2	4
SI 19	3	3	4	3	3	3	4	3	3	3	3	3	3	3	3	5	3	3		5	3
SI 20	3	2	3	2	2	2	3	2	2	3	2	3	2	2	2	5	2	2	4		2
SI 21	2	4	2	3	3	2	2	1	5	1	3	2	2	2	5	2	2	4	2	2	

Prema podacima prikazanim u *Tablici 3* može se vidjeti da je za učenika SI13 dobiveno sveukupno 19 rezultata, budući da je jedan rezultat nevažeći. Na dan provođenja istraživanja, na nastavi su bili prisutni svi učenici.

Inojezičnog učenika SI13 nitko nije odabrao za najboljeg prijatelja (razina biranja 5), ali ga je osam učenika (SI2, SI4, SI5, SI6, SI7, SI9, SI11, SI17) odabralo samo za prijatelja (razina biranja 4). Petero učenika (SI8, SI10, SI16, SI18, SI19) se izjasnilo da se ponekad voli družiti s njim, dok je njih šestero (SI1, SI3, SI12, SI15, SI20, SI21) izjavilo da ga ne želi za prijatelja, ali da im ne smeta što je s njima u razredu (razina biranja 2). Dakle, učenik SI13 nema krajnjih nominacija, odnosno niti biranja razine 1, niti biranja razine 5. Ako se promotre njegovi odabiri uočava se da niti on nije koristio razine biranja 1 i 5, već samo 2, 3 i 4 gdje je najzastupljenija razina biranja 2. Od dvadeset učenika, za njih trinaest je izjavio da ih ne želi za prijatelje što je 65% razrednog odjela. Učenik SI13 je uspostavio šest uzajamnih negativnih nominacija razine biranja 2, odnosno sa šest učenika je uspostavio odnos uzajamnog odbacivanja. Jedan od učenika za kojeg je SI13 izjavio da ga ne želi za prijatelja (SI7) je, s druge strane, izjavio da bi htio da mu SI13 bude prijatelj, ali ne najbolji, a pet učenika za koje

je rekao da ih ne želi za prijatelje (SI8, SI10, SI16, SI18, SI19) se izjasnilo da se ponekad voli družiti s učenikom SI13. Zatim, učenik SI13 se izjasnio da se ponekad voli družiti s dvoje učenika (SI2, SI11), dok su oni izjavili da bi ga željeli za prijatelja, ali ne najboljeg. Osim uzajamnih negativnih nominacija, učenik SI13 je uspostavio i četiri uzajamna biranja na razini 4 (SI4, SI5, SI6, SI7). Unatoč tome što se inojezični učenik SI13 izjasnio da ne želi većinu razreda za prijatelje, čini se da se ostali učenici nisu tako izjasnili za njega. Štoviše, promatrajući podatke cijelog razreda, može se vidjeti da inojezični učenik SI13 ima najviše pozitivnih nominacija (razina biranja 4), njih čak osam, dok ostali učenici iz razrednog odjela imaju po njih sedam (razina biranja 4 i 5), ali uz to imaju jednak ili čak veći broj negativnih nominacija. Također, inojezični učenik SI13 nije dobio nijednu pozitivnu nominaciju razine biranja 5 niti negativnu nominaciju razine biranja 1. Na *Slici 7.* prikazana su sva navedena biranja, odbijanja te uzajamni odnosi inojezičnog učenika SI13.

Slika 7. Prikaz biranja SI13

7.7.4. D razred

U D razredu, nalazi se 24 učenika među kojima su tri inojezična učenika (SI2, SI14, SI19). U tablici ispod (*Tablica 4*) su prikazani rezultati prikupljenih podataka.

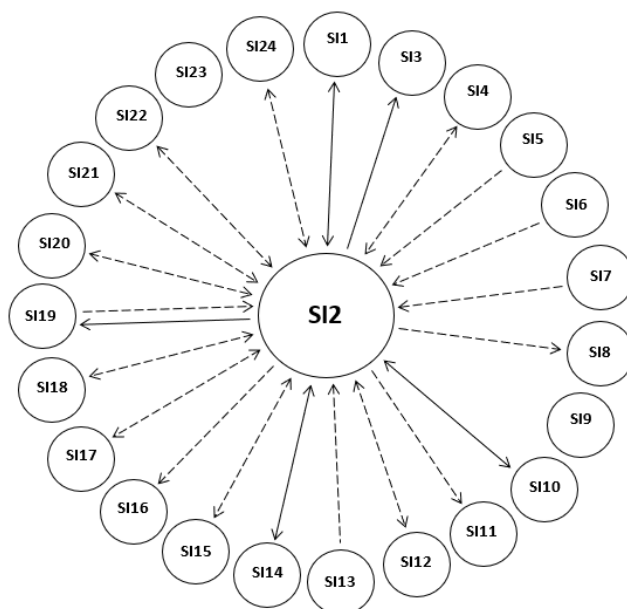
Tablica 4 – biranje učenika D razreda

BIRANI: BIRAJU:	SI 1	SI 2	SI 3	SI 4	SI 5	SI 6	SI 7	SI 8	SI 9	SI 10	SI 11	SI 12	SI 13	SI 14	SI 15	SI 16	SI 17	SI 18	SI 19	SI 20	SI 21	SI 22	SI 23	SI 24	
SI 1		2	2	4	2	2	2	2	2	2	4	2	2	3	3	5	5	4	3	2	4	4	2	4	
SI 2	2		4	2	3	3	3	2	3	4	2	2	3	5	2	2	2	4	2	2	1	3	2	4	
SI 3	2	3		2	1	4	5	2	2	1	3	2	5	3	4	3	4	3	3	5	2	1	2	3	
SI 4	4	2	2		2	3	2	2	3	2	3	2	3	2	2	3	3	4	3	2	3	2	3	5	
SI 5	2	2	2	3		4	2	2	4	2	2	2	3	3	3	2	3	3	2	4	2	2	3	2	
SI 6	3	1	4	4	1		4	2	5	2	3	1	5	4	5	3	3	4	3	3	3	2	5	4	
SI 7	2	1	5	2	1	3		2	3	2	2	2	4	2	4	1	2	3	1	5	2	2	3	3	
SI 8	1	3	3	1	1	3	3		5	3	N	5	3	5	3	1	1	3	1	3	2	1	5	1	
SI 9	2	3	3	3	1	4	3	5		2	2	2	4	3	3	2	2	3	2	2	2	5	2	2	
SI 10	1	4	5	2	2	3	5	1	3		2	4	2	4	4	5	2	3	3	1	5	2	1	3	3
SI 11	3	3	2	3	1	3	2	1	2	4		2	2	2	3	3	5	5	2	2	5	3	2	5	
SI 12	1	2	3	3	1	2	1	5	4	3	1		1	3	3	1	3	3	4	2	2	1	4	2	
SI 13	3	1	5	2	1	5	4	2	4	2	4	1		4	5	3	2	2	2	4	2	1	4	4	
SI 14	2	5	3	2	3	3	3	N	N	4	2	2	3		2	2	2	3	2	2	2	2	4	2	
SI 15	1	2	4	2	2	4	4	2	3	5	4	2	4	2		3	2	4	1	2	3	1	3	3	
SI 16	5	3	2	3	2	2	2	2	2	2	3	2	3	2	3		4	2	3	2	2	2	2	3	
SI 17	5	2	4	3	3	3	3	2	2	3	4	5	2	3	2	3	5		4	3	3	5	4	3	5
SI 18	2	2	2	3	2	2	2	1	2	2	3	2	2	3	3	1	2		2	2	4	2	2	4	
SI 19	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	1	2	3		2	2	2	2	2	
SI 20	2	1	5	2	4	2	5	1	2	3	2	1	3	2	4	1	2	3	1		2	1	3	3	
SI 21	2	2	2	3	3	3	2	2	2	2	5	2	4	2	4	1	1	5	2	2		2	1	5	
SI 22	3	1	2	2	2	4	2	1	2	2	3	1	3	3	4	3	4	5	3	2	3		2	4	
SI 23	2	3	3	3	1	N	3	5	5	3	2	2	4	3	4	1	2	3	1	3	2	3		3	
SI 24	4	2	2	5	2	4	2	2	3	3	4	2	3	1	3	3	5	4	2	2	5	4	3		

Prema podacima prikazanim u *Tablici 4* može se vidjeti da su za sve troje učenika dobivena sveukupno 23 rezultata budući da nije bilo nevažećih odabira i da su svi učenici bili prisutni na nastavi na dan provođenja istraživanja.

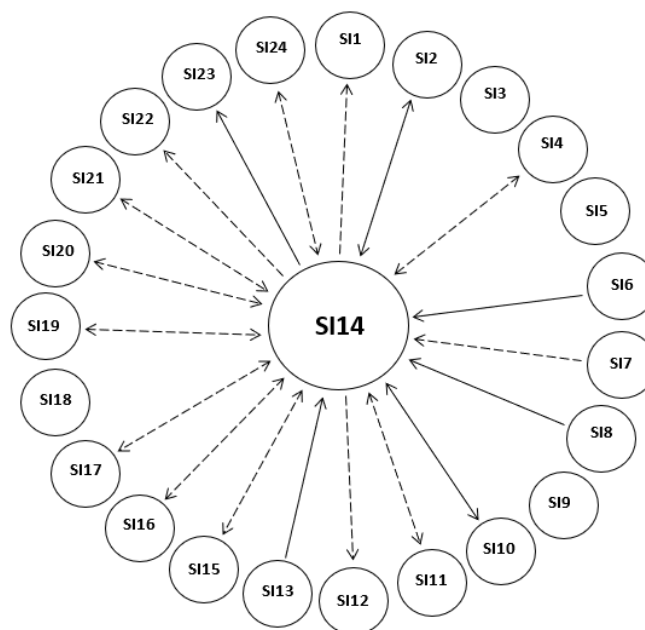
Prvi inojezični učenik, učenik SI2, dobio je najviše negativnih nominacija od tri inojezična učenika ovog razrednog odjela. Od petnaest negativnih nominacija, šest ih je razine biranja 1 (SI6, SI7, SI13, SI19, SI20, SI22,) i devet razine biranja 2 (SI1, SI4, SI5, SI12, SI15, SI17, SI18, SI21, SI24). Važno je naglasiti da su neki učenici koji su dali negativne nominacije drugog stupnja, njih petero, iste dali i još desetak učenika, iz čega proizlazi da oni ne žele za prijatelje čak polovicu učenika iz razrednog odjela, a ne samo inojezičnog učenika. Kada se promotre negativne nominacije na razini biranja 1, nailazi se na uzajamno odbijanje koje učenik SI2 uspostavlja s učenikom SI22 u kom slučaju su se oba učenika izjasnila da bi radije da ne idu zajedno u razred. Osim toga, uzajamno odbijanje se uspostavlja i s učenikom SI20, samo što je za SI2 birana razina 1, a za SI20 razina 2. Za učenike SI6, SI7 i SI13 koji su rekli da bi radije da SI2 ne ide u njihov razred, inojezični učenik je izjavio da se voli ponekad družiti s njima, dok se za

učenika SI19 izjasnio da bi ga htio za prijatelja, ali ne najboljeg. Kod negativnih nominacija na razini biranja 2 se također nailazi na uzajamna odbijanja i to na njih osam, dok je za učenika SI5, koji je izjavio da se ne želi družiti s učenikom SI2, učenik SI2 izjavio da se voli ponekad družiti s njim. Nadalje, šestero učenika se izjasnilo da se voli ponekad družiti s učenikom SI2 (SI3, SI8, SI9, SI11, SI16, SI23). Uzajaman odnos biranja ostvaren je s tri učenika, od toga je za dvoje učenika (SI9, SI23) izjavio da se voli ponekad družiti s njima, a za jednog (SI3) se izjasnio da bi htio da mu bude prijatelj. Za preostalo troje učenika (SI8, SI11, SI16), učenik SI2 se izjasnio da ih ne želi za prijatelje, ali da mu ne smeta što idu s njim u razred (razina biranja 2). Učenik SI2 dobio je samo dvije pozitivne nominacije, jednu na razini biranja 4 (SI10) i jednu na razini biranja 5 (SI14). Uzajaman odnos uspostavljen je s oba učenika, za učenika SI10 se izjasnio da bi htio da mu bude prijatelj, ali ne najbolji, dok je za učenika SI14, drugog inojezičnog učenika, izjavio da bi htio da mu on bude najbolji prijatelj. Inojezični učenik SI2 je učenik koji ima mnogo negativnih (15) i vrlo malo pozitivnih (2) nominacija, iz čega proizlazi da on svakako pripada kategoriji odbačenih učenika. Na *Slici 8.* prikazana su sva navedena biranja, odbijanja te uzajamni odnosi inojezičnog učenika SI2.

Slika 8. Prikaz biranja SI2

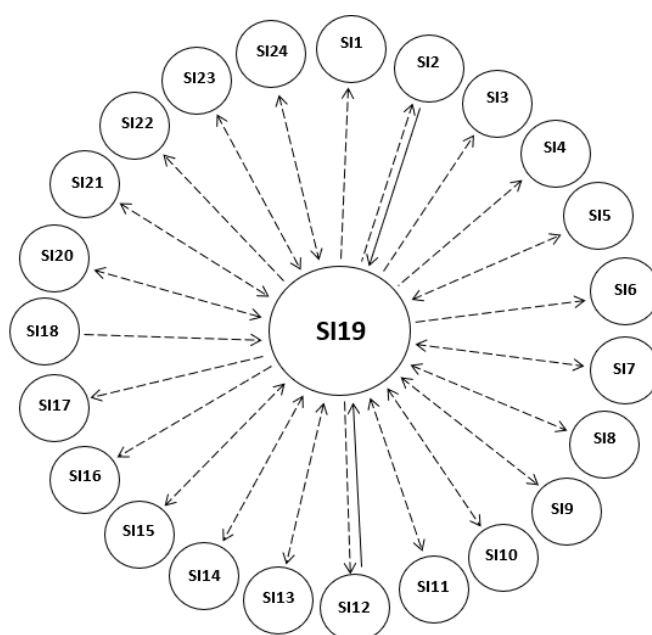
Sljedeći učenik SI14, ima nešto bolji status od prvog inojezičnog učenika iz ovog razrednog odjela. Učenik SI14 ima deset negativnih nominacija, od čega su dvije na razini biranja 1 i osam na razini biranja 2. S učenicima SI19 i SI24, koji su se izjasnili da bi radije da učenik SI14 ide u drugi razred, učenik SI14 uspostavlja uzajamno odbijanje, samo što se on za njih izjasnio da ih ne želi za prijatelje, ne i da bi radije da idu u neki drugi razred. Uzajamno odbijanje uspostavlja sa još sedam učenika (SI4, SI11, SI15, SI16, SI17, SI20, SI21), ali na razini biranja 2. Međutim, treba uzeti u obzir da je šestero učenika, od njih osam, dalo negativne nominacije još desetak učenika iz razrednog odjela što znači da se ne žele družiti samo s inojezičnim učenikom već i s ostalim učenicima iz razreda. Učenik SI14 je dobio osam nominacija na razini biranja 3 (SI1, SI3, SI5, SI9, SI12, SI18, SI22, SI23) gdje je uspostavio uzajaman odnos s troje učenika (SI3, SI5, SI18). Za učenike koji su se izjasnili da se vole povremeno družiti s njim (SI1, SI12, SI22), izjavio je da ih ne želi za prijatelje, dok je za učenika SI9 ostavio prazno polje. Zatim, učenik SI14 ima pet pozitivnih nominacija, od čega su tri nominacije na razini biranja 4 (SI6, SI10, SI13) i dvije na razini biranja 5 (SI2, SI8). Ako se promotre biranja učenika SI14 uočava se da kod njega dominira razina biranja 2, odnosno da on čak dvanaest učenika ne bi htio za prijatelje. Sa šestero učenika se voli ponekad družiti (razina biranja 3), uključujući i učenike SI6 i SI13 koji su se izjasnili da bi oni njega željeli za prijatelja, ali ne najboljeg, te učenika SI7 koji je izjavio da on ne želi biti prijatelj s učenikom SI14 (razina biranja 2). Za prijatelja, ali ne najboljeg bi želio učenike SI10 i SI23. SI10 se izjasnio da bi i on njega htio za prijatelja, gdje dolazi do uspostavljanja uzajamnog odnosa, dok je SI23 izjavio da se on samo ponekad voli družiti s inojezičnim učenikom SI14. Za najboljeg prijatelja inojezični učenik SI14 je odabrao samo jednog učenika, odnosno drugog inojezičnog učenika SI2 s kojim je sklopio pozitivan recipročan odnos. Inojezični učenik SI14 ima velik broj negativnih (10) i mali broj pozitivnih (5) nominacija. Na *Slici 9*. prikazana su sva navedena biranja, odbijanja te uzajamni odnosi inojezičnog učenika SI14.

Slika 9. Prikaz biranja SI14

Učenik SI19 je, kao i drugi inojezični učenici u ovome razredu, dobio najviše negativnih nominacija od čega ih šest pripada razini biranja 1 i osam razini biranja 2. Dakle, više od pola razrednog odjela izjasnilo se da ne žele inojezičnog učenika za prijatelja, pa čak i da ga ne žele u svom razredu. Međutim, kao što je već prije naglašeno, bitno je uzeti u obzir da je od spomenutih 14 učenika koji su mu dali negativne nominacije, njih desetak dalo mnogo negativnih nominacija i drugim učenicima. Uzajamno odbacivanje učenik SI19 je uspostavio s trinaest učenika, od kojih ih šest pripada razini biranja 2 (SI5, SI9, SI11, SI13, SI21, SI24). Za sve učenike koji su se izjasnili da bi radije da SI19 ide u drugi razred (SI7, SI8, SI10, SI15, SI20, SI23), učenik SI19 se izjasnio samo da ih ne bi htio za prijatelje, ne i da bi radije da idu u neki drugi razred (razina biranja 2). Za učenika SI18 koji se izjasnio da ga ne želi za prijatelja, učenik SI19 je izjavio da se ponekad voli družiti s njim, dok je za inojezičnog učenika SI14, koji je rekao da ga samo ne želi za prijatelja, SI19 izjavio da bi radije da ide u neki drugi razred. Zatim, sedam učenika se izjasnilo da se ponekad vole družiti s učenikom SI19, ali ovdje ne dolazi do uspostavljanja pozitivnog odnosa budući da je SI19 za svakoga od tih učenika izjavio da ga ne želi za prijatelja (SI3, SI4, SI6, SI17, SI22), pa čak i da bi radije da idu u drugi razred (SI1, SI16). Pozitivne nominacije dobio je od samo dvoje učenika, i to obje razine biranja 4 (SI2, SI12). Inojezični učenik SI2 se

izjasnio da bi ga htio za prijatelja, ali se učenik SI19 izjasnio da ga on ne želi za prijatelja i da bi radije da ide u neki drugi razred. Jednako tako je i sa SI12, samo što je za učenika SI12 izjavio da ga ne želi za prijatelja, ne i da bi radije da ide u drugi razred (razina biranja 2). Prema ovim rezultatima uočava se da inojezični učenik SI19 nije uspostavio pozitivan odnos s nijednim učenikom iz razrednog odjela te da je uspostavio samo odnose uzajamnog odbijanja (13). Inojezični učenik SI19 ima mnogo negativnih (14) i vrlo malo pozitivnih (2) nominacija. Na *Slici 10.* prikazana su sva navedena biranja, odbijanja te uzajamni odnosi inojezičnog učenika SI19.

Slika 10. Prikaz biranja SI19

7.7.5. E razred

U E razredu, nalazi se 20 učenika među kojima su dva inojezična učenika (SI1, SI17). U tablici ispod (*Tablica 5*) su prikazani rezultati prikupljenih podataka.

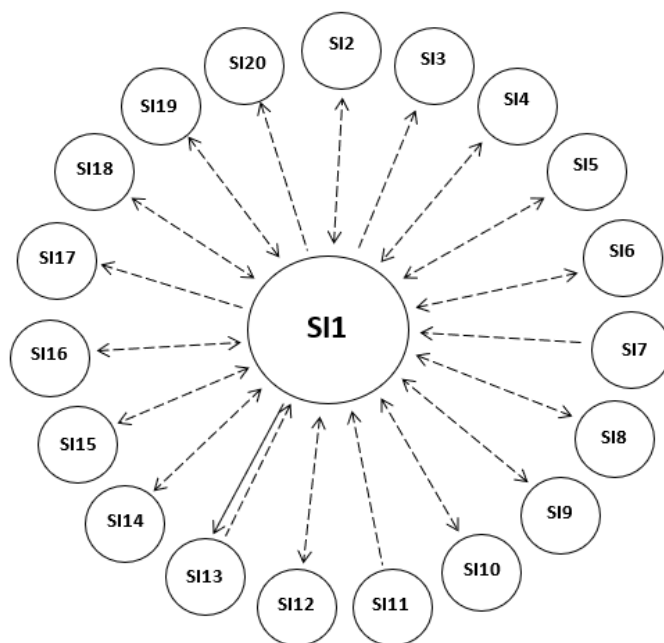
Tablica 5 – biranje učenika E razreda

BIRANI: BIRAJU:	SI 1	SI 2	SI 3	SI 4	SI 5	SI 6	SI 7	SI 8	SI 9	SI 10	SI 11	SI 12	SI 13	SI 14	SI 15	SI 16	SI 17	SI 18	SI 19	SI 20
SI 1		2	2	2	2	1	3	1	2	2	3	1	4	2	2	2	2	2	2	2
SI 2	1		3	3	3	2	2	2	5	2	1	3	1	2	1	2	1	4	3	4
SI 3	-	-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SI 4	2	4	4		2	3	2	3	4	2	1	4	3	2	2	2	3	5	4	5
SI 5	1	4	4	3		3	3	5	4	4	1	3	2	5	3	3	1	3	3	2
SI 6	1	2	3	2	4		4	4	3	3	2	2	3	N	4	5	2	2	4	3
SI 7	1	2	2	2	3	4		4	2	5	1	2	3	4	5	5	2	2	3	3
SI 8	1	4	3	2	5	3	2		4	4	1	2	2	5	3	4	1	3	4	3
SI 9	1	5	4	4	4	3	3	3		3	1	3	2	3	1	2	1	4	3	3
SI 10	1	2	3	3	4	3	5	4	3		1	2	4	5	5	5	1	3	2	5
SI 11	2	2	N	1	2	N	N	N	1	2		1	3	N	N	N	5	2	1	2
SI 12	1	3	3	3	2	2	2	2	3	2	1		2	2	2	2	1	3	3	3
SI 13	1	2	2	1	2	3	2	2	1	3	3	2		2	1	2	2	2	2	2
SI 14	1	3	3	3	5	3	3	5	3	5	1	3	2		3	4	2	3	3	3
SI 15	1	2	2	2	4	4	5	3	2	5	2	2	2	3		4	2	2	3	3
SI 16	2	2	2	2	4	5	4	3	2	4	2	2	3	4	4		3	2	2	2
SI 17	1	2	2	2	4	4	4	4	2	2	5	2	3	4	3	3		2	3	2
SI 18	2	4	3	5	2	2	2	2	4	2	2	3	2	2	2	2	2		4	4
SI 19	1	3	4	5	3	4	3	4	3	3	1	4	3	3	3	5	3	5		5
SI 20	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	

Prema podacima prikazanim u *Tablici 5* može se vidjeti da je za inojezične učenike SI1 i SI17 dobiveno sveukupno 17 rezultata budući da je jedan učenik dao sve nevažeće glasove. Osim toga, za E razred je dobivena nepotpuna slika budući da u istraživanju nisu sudjelovali svi učenici, neki zbog toga što nisu htjeli ispuniti upitnik, a neki zbog odsutnosti na nastavi.

Inojezični učenik SI1 dobio je sve negativne nominacije, od čega ih je trinaest razine biranja 1 i samo četiri razine biranja 2 (SI4, SI11, SI16, SI18). Od četiri nominacije na razini biranja 2 uspostavio je tri međusobna odbijanja gdje su jedan za drugoga rekli da ne žele biti prijatelji (SI4, SI16, SI18), dok je za učenika SI11, koji je rekao da ga ne želi za prijatelja, učenik SI1 izjavio da se voli ponekad družiti s njim. Od trinaest biranja razine 1, uzajamno odbijanje na jednakoj razini uspostavio je s troje učenika (SI6, SI8, SI12). S osam učenika (SI2, SI5, SI9, SI10, SI14, SI15, SI17, SI19), koji su izjavili da bi radije da ide u neki drugi razred, je također uspostavio odnos uzajamnog odbijanja, ali on za njih nije rekao da bi radije da idu u drugi razred, već samo da ih ne želi za prijatelje (razina biranja 2). Za učenika SI7, koji se izjasnio da bi radije da učenik SI1 ide u drugi razred, SI1 je izjavio da se voli ponekad družiti s njim. Jedini učenik (SI13)

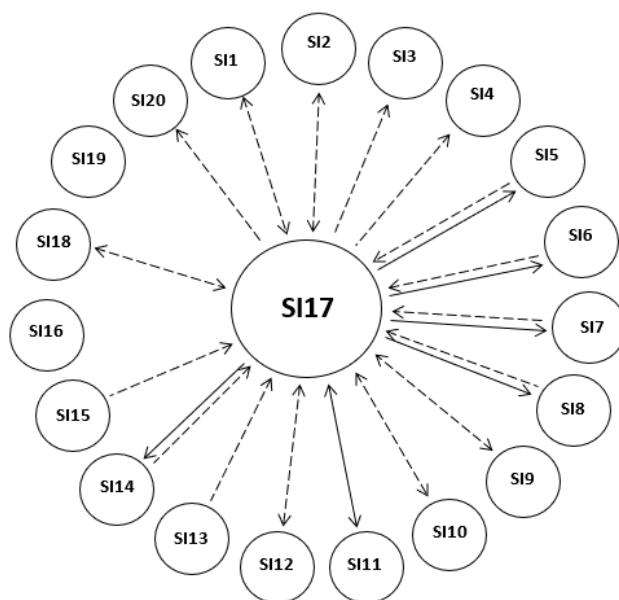
kojeg bi SI1 htio za prijatelja, ali ne najboljeg, izjasnio se da bi radije da SI1 ide u neki drugi razred zbog čega ne dolazi do uspostavljanja pozitivnog odnosa. Iako je inojezični učenik SI1 dobio sedamnaest negativnih nominacija, iz priloženih podataka se uočava da je i on sam dao šesnaest negativnih nominacija. Jedini uzajamni odnosi koje je uspostavio su oni negativnog tipa, odnosno uzajamno odbijanje uspostavljeno s četrnaest učenika. S obzirom na to da inojezični učenik SI1 nije dobio nijednu pozitivnu ili neutralnu nominaciju, već samo negativne (17), zaključuje se da inojezični učenik SI1 pripada kategoriji odbačenih učenika. Na *Slici 11.* prikazana su sva navedena biranja, odbijanja te uzajamni odnosi inojezičnog učenika SI1.

Slika 11. Prikaz biranja SI1

Sljedeći inojezični učenik SI17 je također dobio velik broj negativnih nominacija (13), ali treba uzeti u obzir da je devet učenika dalo negativne nominacije za još desetak učenika. Od trinaest negativnih nominacija, šestero učenika se izjasnilo da bi radije da učenik SI17 ide u drugi razred (SI2, SI5, SI8, SI9, SI10, SI12). Sa četvero učenika (SI2, SI9, SI10, SI12) je uspostavio uzajaman odnos izjasnivši se da bi radije da ne idu zajedno u razred, dok je za dvoje učenika (SI5, SI8), koji ga ne žele za prijatelja, niti da

ide s njima u razred, učenik SI17 izjavio da bi volio da mu budu prijatelji, ali ne najbolji (razina biranja 4). Na razini biranja 2, učenik SI17 je dobio sedam nominacija (SI1, SI6, SI7, SI13, SI14, SI15, SI18) te je uspostavio uzajamno odbacivanje s dva učenika (SI1 – razina biranja 1, SI18 – razina biranja 2). Ako se razmotre biranja učenika SI17 uočava se da je on odabrao neke od ovih učenika (SI6, SI7, SI14) za prijatelje, ali ne najbolje, međutim, ne dolazi do uspostavljanja prijateljstva budući da oni njega ne žele za prijatelja. Osim toga, za dvoje učenika (SI13, SI15) se izjasnio da se voli ponekad družiti s njima. Nadalje, učenik SI17 je dobio tri nominacije (SI4, SI16, SI19) na razini biranja 3. Za učenike SI16 i SI19 se izjasnio da se voli ponekad družiti s njima, a učenika SI4 je odbacio, izjasnivši se da ga ne želi za prijatelja (razina biranja 2). Uzajamno biranje uspostavio je s učenikom SI11 i u ovom odnosu su oboje izjavili da žele jedan drugoga za najboljeg prijatelja. Sukladno ovim rezultatima, zaključuje se da inojezični učenik SI17 pripada kategoriji odbačenih učenika budući da ima mnogo negativnih (13) i samo jednu pozitivnu nominaciju. Ako se promotre uzajamni odnosi, zapaža se da je uspostavio samo jedan odnos prijateljstva, i to razine biranja 5. Na *Slici 12.* prikazana su sva navedena biranja, odbijanja te uzajamni odnosi inojezičnog učenika SI17.

Slika 12. Prikaz biranja SI17

7.7.6. F razred

U F razredu, nalazi se 20 učenika među kojima su dva inojezična učenika (SI1, SI9).

U tablici ispod (*Tablica 6*) su prikazani rezultati prikupljenih podataka.

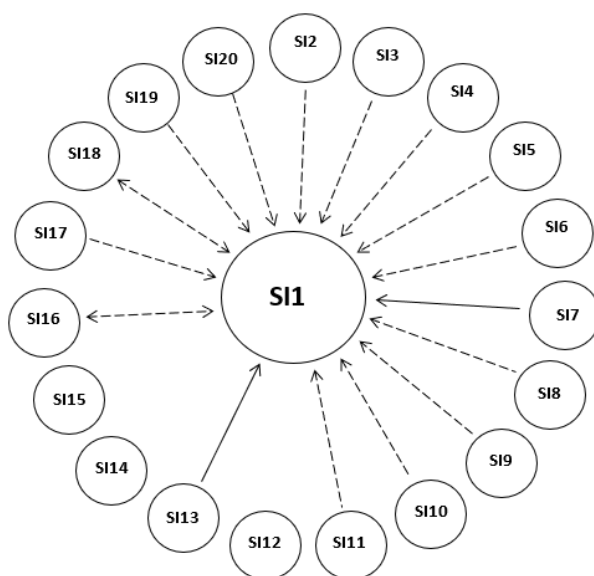
Tablica 6 – biranje učenika F razreda

BIRANI: BIRAJU:	SI 1	SI 2	SI 3	SI 4	SI 5	SI 6	SI 7	SI 8	SI 9	SI 10	SI 11	SI 12	SI 13	SI 14	SI 15	SI 16	SI 17	SI 18	SI 19	SI 20
SI 1		3	N	N	N	N	3	N	N	3	N	N	3	3	3	2	3	2	N	N
SI 2	1		2	4	5	3	1	1	2	1	2	1	2	1	2	2	1	2	5	2
SI 3	2	3		N	4	5	2	4	2	5	2	2	3	2	3	5	3	2	4	5
SI 4	1	4	3		4	1	1	1	2	1	1	1	2	2	3	1	1	3	3	2
SI 5	2	5	3	4		3	1	2	2	2	3	1	3	2	3	3	2	3	5	3
SI 6	1	2	4	2	2		1	3	1	4	1	1	3	1	3	5	1	2	2	2
SI 7	4	2	3	2	2	2		5	2	3	2	2	4	2	2	4	2	1	2	2
SI 8	2	3	4	2	3	3	5		2	5	2	2	5	4	4	3	3	2	2	5
SI 9	2	4	4	4	4	4	4	4		4	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4
SI 10	2	3	4	3	3	3	3	4	1		2	2	4	2	4	3	2	2	3	4
SI 11	2	4	4	4	4	4	4	4	5	4		4	4	4	4	4	4	4	4	4
SI 12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-	-	-
SI 13	4	3	3	3	3	4	4	5	2	4	2	4		4	5	4	1	1	2	4
SI 14	3	2	3	2	3	2	3	4	2	1	3	4	4		4	2	5	1	1	3
SI 15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-
SI 16	2	3	5	1	3	5	1	2	2	4	2	2	3	2	4		1	2	3	2
SI 17	2	2	2	2	2	1	2	2	2	1	2	1	2	4	2	1		2	2	2
SI 18	1	2	3	3	3	3	1	2	1	1	2	1	1	2	2	3	2		2	3
SI 19	1	5	3	3	5	3	1	2	3	2	2	1	2	2	3	3	2	2		2
SI 20	1	2	4	2	3	1	1	5	1	5	2	2	4	2	4	2	1	2	3	

Prema podacima prikazanim u *Tablici 6* može se vidjeti da je za inojezičnog učenika SI1 dobiveno sveukupno 17 rezultata, a za učenika SI9 je dobiveno sveukupno 16 rezultata budući da je jedan rezultat bio nevažeći. Za F razred je dobivena nepotpuna slika budući da u istraživanju nisu sudjelovali svi učenici, neki zbog toga što nisu htjeli ispuniti upitnik, a neki zbog odsutnosti na nastavi. Prije obrade prikupljenih podataka, važno je naglasiti da je, pošto se radi o inojezičnim učenicima koji ne pričaju i ne razumiju hrvatski jezik, komuniciranje s ovim inojezičnim učenikom bilo otežano. Iz tog razloga ovaj učenik nije dao nominacije za svakog učenika iz razrednog odjela, već samo za neke za koje je htio.

Učenik SI1 dobio je četrnaest negativnih nominacija. Šestero učenika se izjasnilo da ga ne želi za prijatelja i da bi radije da ide u neku drugu školu (SI2, SI4, SI6, SI18, SI19, SI20), a osmero učenika (SI3, SI5, SI8, SI9, SI10, SI11, SI16, SI17) se izjasnilo da ga ne želi za prijatelja (razina biranja 2). Od navedenih negativnih nominacija, uzajamno odbijanje uspostavio je s učenikom SI16, za kojeg se izjasnio da bi radije da ide u neki drugi razred, te s učenikom SI18 kojeg ne želi za prijatelja, ali mu ne smeta što idu zajedno u razred. Za troje učenika (SI2, SI10, SI17) koji su izjavili da bi radije

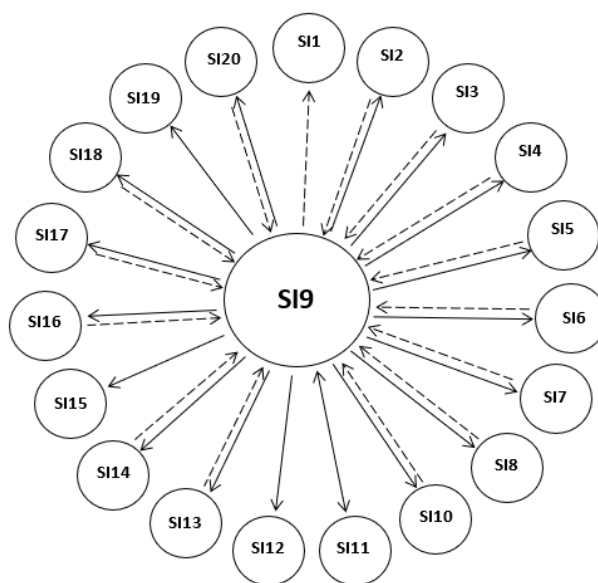
da SI1 ide u drugi razred, učenik SI1 se izjasnio da se voli ponekad družiti s njima. Budući da ima mnogo nevažjećih nominacija, odnosno da mnogo nominacija nedostaje, ne može se utvrditi postoji li još uzajamnih odbijanja. Nadalje, učenik SI14 je izjavio da se ponekad voli družiti s njim, kao što je rekao i SI1 za SI14. Učenici SI7 i SI13 su se izjasnili da bi htjeli da im SI1 bude prijatelj, ali ne najbolji, a SI1 se izjasnio da se voli ponekad družiti s njima. S obzirom na velik broj negativnih (14) i mali broj pozitivnih (2) nominacija, inojezični učenik SI1 pripada kategoriji odbačenih učenika. Na *Slici 13* prikazana su sva navedena biranja, odbijanja te uzajamni odnosi inojezičnog učenika SI1.

Slika 13. Prikaz biranja SI1

Drugi inojezični učenik u ovome razredu, učenik SI9, također ima mnogo negativnih nominacija. Četvero učenika (SI6, SI10, SI18, SI20) se izjasnilo da bi radije da učenik SI9 ide u neki drugi razred, a desetero (SI2, SI3, SI4, SI5, SI7, SI8, SI13, SI14, SI16, SI17) ih je izjavilo da ga samo ne bi htjeli za prijatelja. Ako se razmotre biranja inojezičnog učenika SI9, primjećuje se da kod njega dominira razina biranja 4, odnosno da bi on htio biti prijatelj sa osamnaest učenika, što je gotovo 95% razrednog odjela. Jedini učenik kojeg SI9 ne bi htio za prijatelja je drugi inojezični učenik SI1, ali zbog nedostatka podataka kod učenika SI1 ne može se utvrditi je li taj odnos uzajaman. Dakle, učenik SI9 bi htio za prijatelja, ali ne najboljeg, svakog učenika koji se izjasnio

da bi radije da ne idu zajedno u razred i svakog učenika koji se izjasnio da ne želi SI9 za prijatelja. Za najboljeg prijatelja, inojezični učenik SI9 odabrao je učenika SI11 s kojim uspostavlja uzajamni odnos budući da se i SI11 izjasnio da bi htio inojezičnog učenika SI9 za najboljeg prijatelja. Iz ovih podataka zaključuje se da, zbog velikog broja negativnih (14) i malog broja pozitivnih (1) nominacija, inojezični učenik SI9 pripada kategoriji odbačenih učenika. Osim toga, učenik SI9 nije uspostavio nijedan negativni međuodnos, štoviše s jednim od učenika iz razrednog odjela je uspostavio pozitivan međuodnos, odnosno razvilo se prijateljstvo. Na *Slici 14.* prikazana su sva navedena biranja, odbijanja te uzajamni odnosi inojezičnog učenika SI9.

Slika 14. Prikaz biranja SI9

7.7.7. G razred

U posljednjem razredu, G razredu, nalazi se 25 učenika među kojima je jedan inojezični učenik (SI2). U tablici ispod (*Tablica 7*) su prikazani rezultati prikupljenih

podataka.

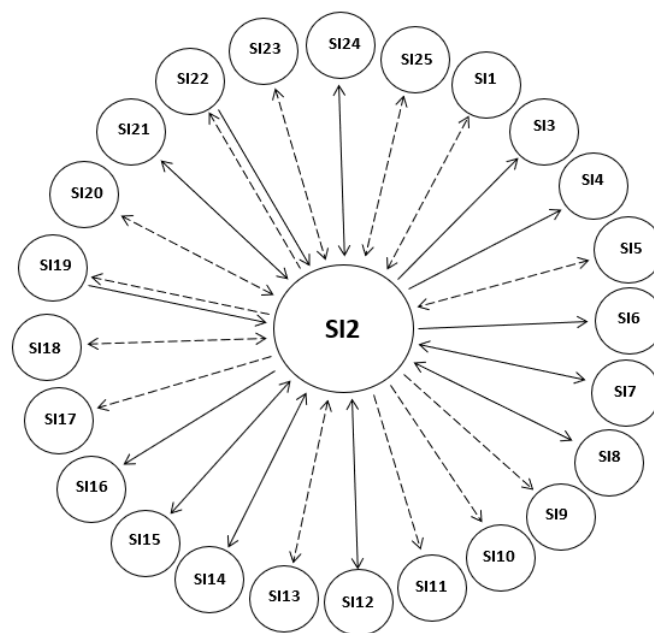
Tablica 7 – biranje učenika G razreda

BIRANI: BIRAJU:	SI 1	SI 2	SI 3	SI 4	SI 5	SI 6	SI 7	SI 8	SI 9	SI 10	SI 11	SI 12	SI 13	SI 14	SI 15	SI 16	SI 17	SI 18	SI 19	SI 20	SI 21	SI 22	SI 23	SI 24	SI 25
SI 1		5	4	4	2	4	5	3	4	3	4	3	3	3	5	5	3	3	4	3	4	4	4	5	3
SI 2	5		5	5	2	4	5	5	2	2	2	5	2	5	5	5	1	2	2	2	5	2	2	4	2
SI 3	3	3		3	3	5	3	3	3	3	5	4	3	3	4	4	1	3	3	3	4	3	3	5	3
SI 4	2	3	4		2	5	2	2	2	2	5	2	2	5	4	5	1	2	2	2	5	2	2	4	2
SI 5	2	2	2	2		2	2	1	1	1	1	1	5	2	2	2	1	2	1	1	3	1	4	2	1
SI 6	4	3	4	4	N		4	2	2	N	4	3	2	4	4	4	1	2	2	2	4	2	N	4	2
SI 7	5	4	3	4	1	4		1	2	2	3	3	2	3	5	3	3	1	2	2	4	2	2	4	2
SI 8	2	4	3	2	3	2	2		3	3	2	2	3	2	2	2	1	3	2	2	3	1	5	2	5
SI 9	4	3	4	2	2	2	3	3		5	2	3	2	3	3	2	3	4	4	3	3	3	4	3	4
SI 10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SI 11	5	3	5	5	2	5	5	2	2	2		3	2	4	4	5	1	1	2	1	5	2	2	5	2
SI 12	3	5	5	4	1	4	4	4	N	4	N		1	4	5	4	1	3	4	1	5	5	3	5	3
SI 13	2	2	2	2	5	2	2	3	1	1	2	1		2	2	2	1	3	2	1	2	1	3	2	2
SI 14	3	4	3	3	2	3	3	2	3	2	3	2	2		4	3	2	2	2	2	5	2	2	3	3
SI 15	5	4	4	4	2	4	5	2	3	2	4	4	2	4		4	2	2	3	2	4	3	2	5	2
SI 16	4	3	4	4	2	4	3	2	2	2	4	3	2	3	4		1	2	2	2	4	2	2	4	2
SI 17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-	-	-	-
SI 18	3	2	3	2	3	2	2	4	4	4	2	3	3	2	2	2	4		4	4	4	4	4	2	4
SI 19	3	5	3	2	4	2	5	1	4	3	3	5	4	2	3	2	1	3		4	4	5	3	3	2
SI 20	3	2	2	2	2	2	2	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	4	2		2	2	4	2	4
SI 21	4	4	4	4	2	N	4	2	3	2	4	4	2	4	4	4	1	2	3	1		3	2	4	3
SI 22	3	5	3	2	3	2	5	1	4	3	2	3	2	2	2	2	1	3	5	1	3		3	2	2
SI 23	3	2	3	2	4	2	2	5	4	4	2	2	3	2	2	3	2	4	3	3	3	3		2	5
SI 24	5	4	5	3	1	4	4	1	3	2	5	4	2	3	5	4	1	2	3	1	4	2	2		2
SI 25	3	2	3	2	2	2	2	5	3	5	2	2	2	2	2	2	3	4	1	4	3	1	5	3	

Prema podacima prikazanim u *Tablici 7* može se vidjeti da su za inojezičnog učenika SI2 dobivena sveukupno 22 rezultata i da je slika nepotpuna budući da u istraživanju nisu sudjelovali svi učenici, neki zbog toga što nisu htjeli ispuniti upitnik, a neki zbog odsutnosti na nastavi.

Inojezični učenik SI2 dobio je šest negativnih nominacija na razini biranja 2, odnosno šestero učenika (SI5, SI13, SI18 SI20, SI23, SI25) se izjasnilo da ga ne želi za prijatelja i sa svih šestero učenika je uspostavljen odnos uzajamnog odbijanja. Šestero učenika (SI3, SI4, SI6, SI9, SI11, SI16) se izjasnilo da se voli ponekad družiti s učenikom SI2 i na toj razini biranja trećeg stupnja nije uspostavljen nijedan uzajaman odnos. Međutim, ako se razmotre biranja inojezičnog učenika SI2, uočava se da bi on, od navedenih učenika koji su se izjasnili da se vole ponekad družiti s njim, učenike SI3, SI4 i SI16 htio za najbolje prijatelje (razina biranja 5), učenika SI6 za prijatelja, ali ne najboljeg (razina biranja 4), dok učenike SI9 i SI11 ne bi uopće htio za prijatelje (razina biranja 2). Pozitivnih nominacija dobio je sveukupno deset, od čega ih je šest razine biranja 4 (SI7, SI8, SI14, SI15, SI21, SI24) i četiri razine biranja 5 (SI1, SI12, SI19, SI22). Uzajamno biranje ostvario je sa sedam učenika, odnosno za petero učenika (SI7,

SI8, SI14, SI15, SI21) koji su izjavili da bi ga htjeli za prijatelja, ali ne najboljeg, učenik SI2 se izjasnio da bi ih htio za najbolje prijatelje, dok je za učenika SI24 izjavio da bi ga htio za prijatelja, ali ne najboljeg. Ako se promotri razina biranja 5, uočava se da na toj razini uspostavlja dva uzajamna odnosa s učenicima SI1 i SI12, a za preostalo dvoje učenika (SI19, SI22), koji bi njega željeli za najboljeg prijatelja, se izjasnio da ih ne želi za prijatelje (razina biranja 2). Kod biranja inojezičnog učenika uočava se da bi on htio dvanaest učenika za prijatelje, od čega njih čak deset za najbolje prijatelje, ali i da dvanaest učenika ne bi htio za prijatelje. Zbog toga što polovicu razreda želi za prijatelje, inojezični učenik SI2 je uspostavio uzajamna biranja sa sedmero drugih učenika, ali je uspostavio i uzajamna odbijanja sa šestero drugih učenika. Na *Slici 15*. prikazana su sva navedena biranja, odbijanja te uzajamni odnosi inojezičnog učenika SI2.

Slika 15. Prikaz biranja SI2

7.7.8. Sociometrijski status inojezičnih učenika

Tablica 8. – Deskriptivni pokazatelji statusa inojezičnih učenika

Redni broj učenika	CS – status odabiranja	RS – status odbijanja	Aritmetička sredina	Si – sociometrijski status	Broj odabira prema ljestvici				
					1	2	3	4	5
SI2 (A)	0,38	0,33	3,11	0,72	2	4	6	4	3
SI12 (A)	0,33	0,33	3	0,66	3	3	7	3	3
SI21 (A)	0,29	0,59	2,67	0,88	2	8	3	4	1
SI6 (B)	0,5	0,14	3,4	0,64	0	2	6	6	1
SI21 (B)	0,27	0,6	2,63	0,87	1	8	3	4	0
SI13 (C)	0,44	0,33	3,11	0,78	0	6	5	8	0
SI2 (D)	0,09	0,68	2,28	0,77	6	9	6	1	1
SI14 (D)	0,23	0,45	2,78	0,68	2	8	8	3	2
SI19 (D)	0,09	0,64	2,22	0,73	6	8	7	2	0
SI1 (E)	0	1,06	1,24	1,06	13	4	0	0	0
SI17 (E)	0,06	0,81	2	0,88	6	7	3	0	1
SI1 (F)	0,13	0,88	1,94	1	6	8	1	2	0
SI9 (F)	0,07	0,93	2	1	4	10	1	0	1
SI2 (G)	0,48	0,29	3,63	0,76	0	6	6	6	4

Kako bi se lakše obradili dobiveni podaci i kako bi se lakše svrstalo učenike u jednu od pet kategorija iznad se nalazi tablica (*Tablica 8*) s deskriptivnim pokazateljima koji uključuju status odabiranja CS, status obijanja RS, aritmetičku sredinu i sociometrijski status Si. Slovo koje se nalazi u zagradi pored rednog broja učenika označuje razred kojem učenik pripada. Učenici čiji je status odabiranja duplo veći od statusa odbijanja, čija je aritmetička sredina veća od 3,3 i sociometrijski status veći od 0,7 svrstavaju se u kategoriju popularnih učenika, dok se učenici čiji je status odbijanja duplo veći od statusa odabiranja, čija je aritmetička sredina manja od 2,7 i status odbijanja veći od 0,4 svrstavaju u kategoriju odbačenih učenika. Kontroverzni učenici imaju sociometrijski status veći od 0,8, dok im je status odabiranja i odbijanja podjednak i iznosi više od 0,4. Izolirani učenici su oni čiji je sociometrijski status manji od 0,45, a status odabiranja i odbijanja su manji od 0,25. U kategoriju prosječnih učenika svrstavaju se učenici čiji je status odabiranja veći od 0,2, status odbijanja manji od 0,45, a sociometrijski status između 0,5 i 0,75.

Nakon detaljne obrade podataka, zaključuje se da većina, odnosno gotovo 65% inojezičnih učenika pripada kategoriji odbačenih učenika. Dakle, od njih sveukupno četrnaest, devet ih pripada kategoriji odbačenih učenika. U A razredu, učenik SI21, od osamnaest nominacija ima deset negativnih (dvije na razini biranja 1 i osam na razini biranja 2) što znači da je odbačen od 55% razreda, a za prijatelja ga želi samo 28% razreda. Njegov status odabiranja (0,29) je duplo manji od statusa odbijanja (0,59) koji je ujedno i veći od 0,4. Osim toga, aritmetička sredina za ovog učenika iznosi 2,67 što je manje od 2,7. Zbog navedenog, inojezični učenik SI21 se svrstava u kategoriju odbačenih učenika. Jednaka situacija je i u B razredu, gdje učenik SI21, od šesnaest nominacija ima devet negativnih (jednu na razini biranja 1 i osam na razini biranja 2) što čini 56%, dok ga za prijatelja želi samo 25% učenika. Njegov status odabiranja (0,27) je duplo manji od statusa odbijanja (0,6) koji je ujedno i veći od 0,4, dok aritmetička sredina iznosi 2,63 zbog čega ga se svrstava u kategoriju odbačenih učenika. Nadalje, u D razredu su sva tri inojezična učenika odbačena. Učenik SI2, od dvadeset i tri nominacije ima petnaest negativnih (šest na razini biranja 1 i devet na razini biranja 2) što znači da ga samo 9% učenika želi za prijatelja, odnosno da ga 65% učenika odbacuje. Njegov status odabiranja (0,09) je duplo manji od statusa odbijanja (0,68) koji je ujedno i veći od 0,4. Aritmetička sredina iznosi 2,28 pa se zbog toga inojezični učenik SI2 svrstava u kategoriju odbačenih učenika. Učenik SI14, od dvadeset i tri nominacije ima deset negativnih (dvije na razini biranja 1 i osam na razini biranja 2) što znači da ga 43% učenika odbacuje, a samo 22% ga želi za prijatelja. Njegov status odabiranja (0,23) je duplo manji od statusa odbijanja (0,45) koji je ujedno i veći od 0,4 zbog čega ga se svrstava u kategoriju odbačenih učenika. Učenik SI19, ima također velik broj negativnih nominacija – četrnaest (šest na razini biranja 1 i osam na razini biranja 2) što znači da se 61% razreda izjasnilo da ga ne želi za prijatelja. Njegov status odabiranja (0,09) je duplo manji od statusa odbijanja (0,64) koji je ujedno i veći od 0,4 zbog čega ga se svrstava u kategoriju odbačenih učenika. Najviše negativnih i najmanje pozitivnih nominacija dobio je učenik SI1 iz E razreda. Naime, on je dobio 100% negativnih nominacija (trinaest na razini biranja 1 i četiri na razini biranja 2) što znači da je njegov status odabiranja jednak 0, status odbijanja iznosi 1,06. Osim toga aritmetička sredina za ovog učenika iznosi 1,24 što je najmanje u odnosu na ostale inojezične učenike i zbog toga ga se svrstava u kategoriju odbačenih učenika. Osim

njega, odbačenim učenicima pripada i učenik SI17 koji ima trinaest (šest na razini biranja 1 i sedam na razini biranja 2), odnosno 77% negativnih nominacija. Njegov status odabiranja iznosi 0,06, status odbijanja 0,81, a aritmetička sredina 2. Preostalo dvoje odbačenih učenika pripada F razredu. Učenik SI1, od ukupno sedamnaest nominacija ima četrnaest (šest na razini biranja 1 i osam na razini biranja 2), odnosno 82% negativnih nominacija što znači da njegov status odbijanja iznosi 0,88, status odabiranja 0,13, a aritmetička sredina 1,94. Posljednji odbačeni inojezični učenik je učenik SI9 koji ima, od ukupno šesnaest, 88% negativnih nominacija (četiri na razini biranja 1 i deset na razini biranja 2) što znači da njegov status odbijanja iznosi čak 0,93, a status odabiranja samo 0,07.

Od preostalih petero učenika, troje ih pripada kategoriji prosječnih učenika budući da imaju podjednak broj pozitivnih i negativnih nominacija. U A razredu, učenik SI2, od ukupno devetnaest nominacija, ima šest negativnih, šest neutralnih i sedam pozitivnih. Budući da je njegov status odabiranja (0,38) veći od 0,2, status odbijanja (0,33) manji od 0,45, a sociometrijski status (0,72) između 0,5 i 0,75, zaključuje se da ovaj učenik pripada kategoriji prosječnih učenika. Jednako je i sa učenikom SI12 iz A razreda, koji ima šest negativnih, sedam neutralnih i šest pozitivnih nominacija. Njegov status odabiranja iznosi 0,33, što je više od 0,2, jednako iznosi i status odbijanja (0,33) koji je manji od 0,45. Sociometrijski status iznosi 0,66 što je između 0,5 i 0,75 pa se stoga zaključuje da ovaj učenik pripada kategoriji prosječnih učenika. Sljedeći učenik, učenik SI13 iz C razreda, ima šest negativnih, pet neutralnih i osam pozitivnih nominacija. Njegov status odabiranja iznosi 0,44 što je više od 0,2, a status odbijanja iznosi 0,33 što je manje od 0,45 zbog čega ga se svrstava u kategoriju prosječnih učenika.

Samo za dvoje inojezičnih učenika se može reći da pripadaju kategoriji popularnih učenika. Prvi učenik je učenik SI6 iz B razreda koji, od ukupno petnaest nominacija, ima sedam pozitivnih (šest na razini biranja 4 i jednu na razini biranja 5) i samo dvije negativne (obje na razini biranja 2). Odnosno, njegov status odabiranja iznosi 0,5 što je čak tri puta više od statusa odbijanja (0,14). Njegov sociometrijski status iznosi 0,64 što je približno 0,7, dok njegova aritmetička sredina iznosi 3,4 što je više od 3,3 i zbog čega ga se smješta u kategoriju popularnih učenika. U kategoriju popularnih učenika ubraja

se i učenik SI2 iz G razreda. On ima šest negativnih nominacija, ali su sve na razini biranja 2, šest neutralnih i deset pozitivnih nominacija, od čega su čak četiri na razini biranja 5. Njegov status odabiranja (0,48) je skoro dva puta veći od statusa odbijanja (0,29), dok su aritmetička sredina (0,76) i sociometrijski status (3,63) veće od potrebnog zbog čega se inojezični učenik SI2 svrstava u kategoriju popularnih učenika.

S obzirom na ove podatke i na to da čak 64% inojezičnih učenika pripada kategoriji odbačenih učenika, a samo 14% ih pripada kategoriji popularnih učenika, hipoteza da inojezični učenici pokazuju tendenciju prihvaćenosti u odnosu na ostale učenike razrednog odjela se negira. Štoviše, zaključuje se da inojezični učenici imaju loš sociometrijski status i da se većina njih nije uspjela uklopiti u novu razrednu zajednicu.

7.7.9. Prijateljstvo između inojezičnih učenika i ostalih učenika razrednog odjela

Ako se promotre sociogrami kreirani za svakog inojezičnog učenika, primjećuje se da neki inojezični učenici uspostavljaju uzajamne odnose biranja, odnosno razvijaju snažan prijateljski odnos s ostalim učenicima iz razreda (razine biranje 4 i 5). U A razredu učenik SI2 sklapa prijateljstvo s četvero učenika, učenik SI21 s troje učenika, dok učenik SI12 razvija odnos prijateljstva samo s jednim učenikom. U B razredu učenik SI6 sklapa prijateljstvo s troje učenika. S druge strane, učenik SI21 ne sklapa prijateljstvo s nijednim učenikom iz razreda, već dolazi do uzajamnog odbacivanja s osam učenika. U C razredu učenik SI13 prijateljuje s četvero učenika. U D razredu učenik SI2 sklapa prijateljstvo s dvoje učenika, SI14 s jednim učenikom, dok SI19 uopće ne sklapa prijateljstvo u razrednom odjelu, već sklapa odnos uzajamnog odbacivanja sa čak trinaest učenika. Jednako je i kod učenika SI19 iz E razreda, koji ne sklapa prijateljstva, već uzajamne odnose odbacivanja s trinaest učenika. Za razliku od njega, SI17 iz E razreda prijateljuje s jednim učenikom. Nadalje, u F razredu, postoji učenik SI1 koji je dao nominacije samo devet učenika iz razreda, dok je za njih deset ostavio prazna polja. Zbog nedostatka svih podataka njegovi rezultati se neće uzeti u obzir. Drugi inojezični učenik iz F razreda, učenik SI9, sklapa prijateljstvo samo s jednim učenikom. Posljednji učenik, SI2 iz G razreda ima uzajaman odnos prijateljstva s najviše učenika od svih, s njih čak sedmero.

Zaključuje se da, od trinaest inojezičnih učenika čije nominacije su bile dovoljne za procjenu, njih desetero razvija uzajaman odnos prijateljstva s ostalim učenicima iz razreda. Smatram da razvijati odnos samo s petero prijatelja nije dovoljno, odnosno prijateljstvo bi se, u razredu gdje postoji dvadesetak učenika, trebalo razvijati s više učenika. Međutim, s obzirom na to da je većina tih inojezičnih učenika odbačena, i ovaj broj sklopljenih prijateljstva je dovoljan i zasigurno može olakšati proces prilagodbe i boravka inojezičnih učenika u razrednom odjelu. Stoga se potvrđuje druga hipoteza da inojezični učenici razvijaju snažne prijateljske odnose s drugim učenicima iz razrednog odjela.

7.7.10. Prijateljstvo među inojezičnim učenicima

U A, B, D, E i F razredu postoji više od jednog inojezičnog učenika. Zahvaljujući tome, može se dobiti uvid u odnose koje inojezični učenici uspostavljaju s drugim inojezičnim učenicima, odnosno prihvaćaju li se oni međusobno, sklapaju li prijateljstva, ili se odbacuju. U A razredu, inojezični učenici SI2 i SI12 te SI12 i SI21 se međusobno prihvaćaju, dok SI2 i SI21 ne uspostavljaju nikakav uzajaman odnos pošto SI21 odbacuje SI2, koji bi želio sklopiti prijateljstvo. U B razredu učenici SI6 i SI21 ne sklapaju prijateljstvo. Iako SI21 želi SI6 za prijatelja, SI6 se izjasnio da se voli ponekad družiti sa SI21. Dakle, SI21 ne odbacuje drugog inojezičnog učenika što znači da se nekad možda i razvije prijateljstvo između to dvoje inojezičnih učenika. U D razredu, od troje učenika prijateljstvo se razvija samo između njih dvoje, između SI2 i SI14. SI2 želi i inojezičnog učenika SI19 za prijatelja, ali odnos nije uzajaman budući da SI19 odbacuje oba inojezična učenika, štoviše sa SI14 ostvaruje odnos uzajamnog odbacivanja. U E razredu učenici SI1 i SI17 također ne sklapaju prijateljski odnos, već jedan drugoga odbacuju. Za F razred ne može se odrediti kakav odnos uspostavljaju inojezični učenici iz razloga što SI1 nije dao nikakvu nominaciju za SI9. Iz ovoga proizlazi da su prijateljstva razine biranja 4 i 5 između inojezičnih učenika rijetka pojava, odnosno postoji ih vrlo malo, zbog čega se negira treća hipoteza koja glasi da inojezični učenici razvijaju snažne prijateljske odnose s drugim inojezičnim učenicima u razrednom odjelu.

7.8. Rasprava

Kolak i suradnici (2020) ističu kako jezična barijera često onemogućuje komunikaciju i interakciju s učiteljem te negativno utječe na interakciju s vršnjacima u

razredu i na stjecanje novih prijateljstava. Osim toga, navode da nepoznavanje jezika može dovesti do izolacije, odbacivanja učenika, pa čak i do napuštanja školovanja. Iz rezultata se iščitava da je sociometrijski status inojezičnih učenika izrazito loš. Uočava se da inojezični učenici imaju nizak sociometrijski status te da većinom pripadaju kategoriji odbačenih učenika što može biti posljedica navedene jezične barijere. Međutim, sociometrijski status inojezičnih učenika može biti loš zbog više razloga, a jedan, koji je bio vidljiv u obradi podataka, jest svakako i činjenica da oni sami odbacuju druge učenike iz razrednog odjela pa iz tog razloga drugi učenici odbacuju i njih. Na taj način se inojezični učenici samostalno odijele iz razrednog odjela, odnosno moglo bi se reći da se na taj način sami svrstavaju u kategoriju odbačenih učenika. Nadalje, jedan od razloga zbog kojeg su inojezični učenici često odbačeni može biti i promjena odgojno – obrazovne institucije. Odnosno, postojeći učenici su u svom razrednom kolektivu već uspostavili međuodnose, a s dolaskom novog učenika ti odnosi se mogu znatno mijenjati. Kolak i Markić (2020) naglašavaju da se promjenom članova grupe, dakle čak i dolaskom nekog novog člana, i stvaranjem nove zajednice mogu mijenjati ili čak prekidati prijateljstva. Takva promjena prijateljstva kao posljedicu može imati i odbacivanje učenika. Primjerice, ako nečiji najbolji prijatelj uspostavi uzajaman odnos prijateljstva s inojezičnim učenikom, taj učenik, zbog ljubomore, može odbacivati inojezičnog učenika, pa čak i željeti da ne ide s njim u razred. Osim toga, istraživanje Kolaka i Markića (2020) tvrdi da neka prijateljstva s vremenom postaju slabija zbog gubitka zajedničkih interesa i zbog sve manje provođenja zajedničkog vremena što također može biti razlog odbacivanja učenika. Učenici pronalaze nove prijatelje, primjerice inojezičnog učenika, što ponekad može biti teško za njihove stare prijatelje i zbog čega također može doći do odbacivanja. Također je moguće da se inojezični učenici sami odijele od ostatka razrednog odjela. Primjerice, ako uspostave odnos samo s jednim učenikom njima to može biti dovoljno pa zato odbace sve ostale učenike, budući da su već sklopili jedno prijateljstvo.

Kao što je već spomenuto u teorijskom dijelu rada, razredna zajednica u velikoj mjeri utječe na razvoj djeteta. Ukoliko je ta razredna zajednica pozitivno okruženje, učenici će manifestirati poželjna i korisna ponašanja (odličan uspjeh, motiviranost, izvršavanje zadataka na vrijeme, trud, solidarnost), a ako je ona negativno okruženje, učenici će manifestirati štetna i nepoželjna ponašanja (agresija, nasilje, konflikti,

bježanje s nastave, zanemarivanje obveza). Pozitivan sociometrijski status učenika omogućava učeniku socioemocionalni razvoj, a samim time i bolji uspjeh. S obzirom na to da inojezični učenici nemaju pozitivan sociometrijski status i da na razrednu zajednicu gledaju kao na negativno okruženje, pretpostavlja se da njihov socioemocionalni razvoj nije zadovoljen te da je, samim time, i njihov školski uspjeh lošiji. Ova pretpostavka, kao i mnoge druge, mogla bi se preispitati daljnjim istraživanjima vezanima za školski uspjeh inojezičnih učenika.

Ovo istraživanje je dobro polazište za provođenje daljnje analize, primjerice longitudinalnog istraživanja kroz koje bi se pratilo kako se status inojezičnih učenika mijenja. Istraživanje se može nadograditi, produbiti i proširiti na mnogo načina, te dovesti do novih zanimljivih spoznaja o položaju inojezičnih učenika u razrednom odjelu. Primjerice, kako bi se uistinu saznalo zbog čega su inojezični učenici u tako velikoj mjeri odbačeni, u svakom razredu se može provesti neka vrsta kvalitativnog istraživanja, primjerice u obliku intervjua kroz koji se može dobiti dublji i detaljniji uvid u stanje razredne zajednice. Osim toga, na taj način se može doznati kako je inojezičnim učenicima u razrednom odjelu, kako su se prilagodili, zašto odbijaju druge učenike, kako se osjećaju i sl. Jednaka pitanja mogu se postaviti i ostalim učenicima kako bi se saznalo zašto oni odbacuju inojezične učenike – je li to zbog nekih stereotipa, predrasuda, ljubomore, mržnje i sl. U daljnja istraživanja bi se također mogle uključiti i brojne druge varijable, primjerice spol, dob, nacionalnost, vrijeme boravka u novom razrednom odjelu. Sociometrijski status učenika koji je tek stigao u novi razredni odjel mogao bi se znatno razlikovati od sociometrijskog statusa učenika koji je u razrednom odjelu već neko vrijeme zbog čega je važno nastaviti s istraživanjem i radom na ovom području.

Osim toga, ovo istraživanje može poslužiti kao poticaj nastavnicima i svim ostalim djelatnicima odgojno – obrazovne ustanove da više pažnje pridaju inojezičnim učenicima, da više razgovaraju kako s njima, tako i s ostalim učenicima, da pokušaju riješiti probleme i konflikte koji nastaju te da prate napredak odnosa koji uspostavljaju učenici u razrednoj zajednici s inojezičnim učenicima. Uz više truda svi učenici bi imali priliku učiti u pozitivnom socijalnom okruženju.

8. Zaključak

Inojezični učenici su učenici koji govore samo jedan jezik, što znači da nemaju vještina u razumijevanju, pisanju ili govoru drugog jezika, u ovom slučaju hrvatskog jezika. U svijetu se susreću s mnogim predrasudama, a njihov dolazak u odgojno – obrazovne ustanove mnogima predstavlja poteškoće. Svako dijete po rođenju postaje članom određenog društva koje govori materinskim jezikom, a tijekom odrastanja ono usvaja taj materinski jezik kroz slušanje, čitanje i razgovor. Dolaskom u hrvatske škole i inojezični učenici usvajaju hrvatski jezik slušanjem, čitanjem i razgovorom. Proces usvajanja drugog jezika može potrajati i nekoliko godina, a čak i nakon što usvoji sve što je potrebno, inojezični učenik možda neće biti toliko uspješan u hrvatskom jeziku koliko je uspješan u materinskom jeziku. Da bi od inojezičnog učenika, neki učenik postao dvojezični govornik i da bi usvojio inu kulturu nije dovoljno samo njegovo zalaganje, već zalaganje cijelog razrednog odjela.

U razrednom odjelu mora se poticati multikulturalnost kako bi se razvilo međusobno poštovanje i uvažavanje, a školsko okruženje mora biti pozitivno i poticajno kako bi učenici mogli razvijati svoj potencijal, osjećati se dobrodošlo, sklapati prijateljstva i raditi na sebi. Razredni odjel odnosno razredna zajednica je jedno od najbitnijih mjesta gdje djeca kreiraju, razvijaju i prakticiraju međuljudske odnose, sudjeluju u različitim aktivnostima, zadovoljavaju potrebu za prihvatanjem i pripadanjem. Nadalje, u razrednom odjelu uvijek postoji neki učenik koji je popularan. Ovim sociometrijskim istraživanjem pokazalo se kako inojezični učenici nisu ti popularni učenici, štoviše rijetko su prihvaćeni i većina ih pripada kategoriji odbačenih učenika čime je odbačena hipoteza da inojezični učenici pokazuju tendenciju prihvaćenosti u odnosu na ostale učenike razrednog odjela.

Unatoč lošem sociometrijskom statusu, utvrđeno je da inojezični učenici razvijaju prijateljstva s ostalim učenicima iz razrednog odjela čime zadovoljavaju svoju potrebu za pripadanjem, druženjem, intimnošću i prisnošću, dobivaju emocionalnu sigurnost, razvijaju pozitivnu sliku o sebi, socijalne kompetencije i usvajaju prosocijalno ponašanje. Osim toga, kroz prijateljstvo djeca uče i o posljedicama svog ponašanja, o društvenim pravilima, o tome na koji način međuljudski odnosi funkcioniraju te kako postupati u konfliktnim situacijama, kada do njih dođe. Iako inojezični učenici

uspostavljaju uzajamne odnose biranja s ostalim učenicima, čime se potvrđuje druga hipoteza, s inojezičnim učenicima češće uspostavljaju odnos odbijanja, odnosno rijetko se razvijaju prijateljstva među inojezičnim učenicima čime se negira treća hipoteza.

Zaključno, ovo istraživanje dokazuje ne samo da je sociometrijski status inojezičnih učenika izrazito loš, već i da su odnosi među učenicima u razrednom odjelu s inojezičnim učenikom poprilično loši. Iz tog razloga je potrebno poraditi na odnosima, bilo kroz bolje upoznavanje inojezičnog učenika, organiziranje grupnih aktivnosti ili aktivnosti u paru i sl., ali i na položaju inojezičnog učenika unutar razrednog odjela.

9. Literatura:

1. Babad, E. (2001) On the conception and measurement of popularity: more facts and some straight conclusion. *Social psyschology of education*, V, str. 3-30. Dostupno na: <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1012780232587>
2. Bošnjak, M. (2022) *Rječnički razvoj inojezičnih učenika hrvatskoga na početnome e-tečaju*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet. Dostupno na: <https://repositorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:6170>
3. Buljubašić-Kuzmanović, V. (2015) Škola kao kuća radosti. *Školski vjesnik : časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*, LXIV(2), str. 191-208. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/148984>
4. Buljubašić-Kuzmanović, V. (2012) Škola kao zajednica odrastanja. *Pedagoškijska istraživanja*, IV(1-2), str. 43-57. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/167719>
5. Cvikić, L. (2012) Nejezični čimbenici ovladavanja inim jezikom. U: Mićanović, M., ur., *Inojezični učenik u okruženju hrvatskog jezika: Okviri za uključivanje inojezičnih učenika u odgoj i obrazovanje na hrvatskom jeziku*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, str. 35-42. Dostupno na: <https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/inojezicni-ucenik-web-1536878529.pdf>
6. Hartup, W.W. (1996) The company they keep: Friendships and their developmental significance. *Child development*, LXVII(1), str. 1-13. Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/1131681>
7. Jelaska, Z. (2005) *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb. Hrvatska sveučilišna naklada.
8. Jelaska, Z. (2007) Ovladavanje jezikom: izvornojezična i inojezična istraživanja. *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*. I(3), str. 86-99. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/20658>
9. Jelaska, Z. (2012) Ovladavanje materinskim i inim jezikom. U: Mićanović, M., ur., *Inojezični učenik u okruženju hrvatskog jezika: Okviri za uključivanje inojezičnih učenika u odgoj i obrazovanje na hrvatskom jeziku*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, str. 19-35. Dostupno na:

<https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/inojezicni-ucenik-web-1536878529.pdf>

10. Jurić, V. (2004) *Metodika rada školskoga pedagoga*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Klarin, M. (2006) *Razvoj djece u socijalnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji – kontekst razvoja djeteta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
12. Kolak, A. (2010) Sociometrijski status učenika u razrednom odjelu i školskoj hijerarhiji. *Pedagoška istraživanja*, VII(2), str. 243-254. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/174463>
13. Kolak, A., Markić, I. (2020) Međuvršnjački prijateljski odnosi u razrednom odjelu. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, XXVII(2), str. 105-128. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/247959>
14. Kolak, A., Markić, I., Kolak, J. (2020) Non-native language speaking students in class cohesion. *Intercultural education - conference proceedings*, str. 157-171. Dostupno na: <https://1a5cc517d6.cbaw-cdnwnd.com/661ddd5ef9cdc30e77a0b2a7308b5015/200000049-8177b8177d/Intercultural%20Education%202020.pdf?ph=1a5cc517d6>
15. Kolak, A., Markić, I., Horvat, Z. (2021) Tko je tvoj najbolji prijatelj? – dimenzije kvalitete prijateljskog odnosa. *Croatian journal of education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, XXIII(III), str. 767-793. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/387413>
16. Krnjajić, S. (1981) *Sociometrijski status učenika*. Beograd: Prosveta.
17. Novak Milić, J. (2012) Međukulturalna komunikacijska kompetencija i inojezični hrvatski u okruženju hrvatske škole. U: Mićanović, M. ur., *Inojezični učenik u okruženju hrvatskog jezika: Okviri za uključivanje inojezičnih učenika u odgoj i obrazovanje na hrvatskom jeziku*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, str. 61-66. Dostupno na: https://www.academia.edu/4974510/Me%C4%91ukulturalna_komunikacijska_kompetencija_i_inojezi%C4%8Dni_hrvatski_u_okru%C5%BEenju_hrvatske_%C5%A1kole
18. Putarek, V., Keresteš, G. (2012) Tko je popularan u ranoj adolescenciji? Povezanost percipirane popularnosti sa spolom i usamljenosti. *Društvena*

- istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, II(IV), str. 949-968. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/140354>
19. Salak, T., Ordulj, A. (2020) Motivacijske strategije u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika. U: Jelaska, Z., Gligorić, I.M., *Hiniz – hrvatski inojezični*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, str. 91-104. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/357600074_HINIZ_HRVATSKI_INO_JEZICNI_CROATIAN_L2
20. Simel, S., Špoljarić, I., Buljubašić-Kuzmanović, V. (2010) Odnos između popularnosti i prijateljstva. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, LVI(1), str. 91-108. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/53988>
21. Vranjican, D., Prijatelj, K., Kuculo, I. (2019) Čimbenici koji utječu na pozitivan socio-emocionalni razvoj djece. *Napredak: časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, CLX(3-4), str. 319-338. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/231177>